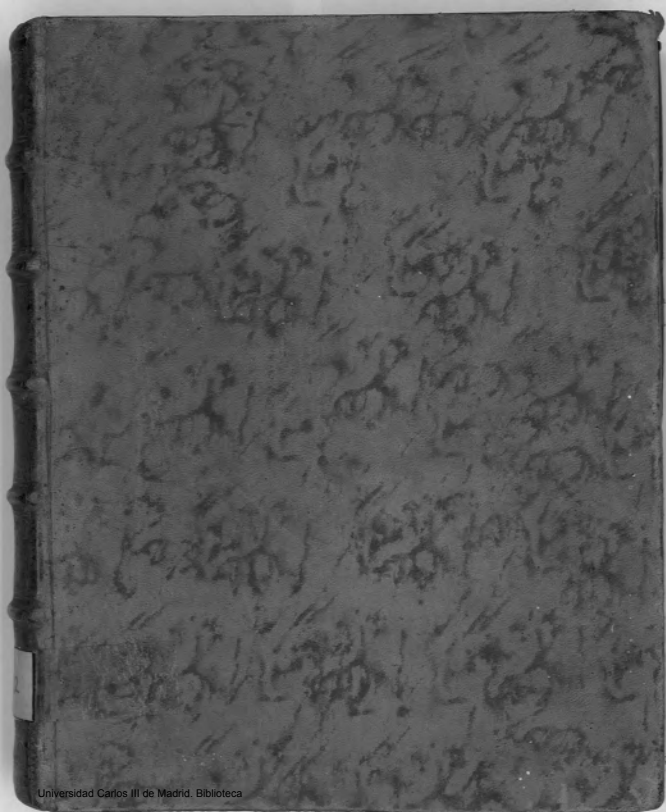

1712083
1712083

T. 145083
C. 1206847

TRACTATVS THEOLOGICVS 1,022
DE

HÆRESI,
SCHISMATE
ET
HÆRETICORVM
POENIS

SERENISSIMORVM
BRVNSVIC. ET LVNEBVRG.

DVCVM
ACADEMIÆ IVLIAE
VISITATIONI

ANNO MDCXC
Solenniter celebrandæ
CONSECRATVS

Per

FRID. VLRICVM CALIXTVM

Acad. Iuliæ Sen. & S. Th. Prof. Prim.

Consil. Ecclesiast. Guelphicum, Abbatem

Regiæ Lutteræ.

HELMSTADI SAXONVM

Excudit

GEORG-WOLFGANGUS HAMMIUS, Acad. Typogr.

R. 3679

THE PRESIDENT

HERETICORVM

POE NIS

BRUNSVIC ET LANEBURG

ACADEMIA JULIA

MOITATIZIN

С О Н Е Р А В Н Е

FRID. V. RICHTER CALIFORNIA

SERENISSIMORVM ET POTENTISSI-
MORVM BRVNSVIC. ET LVNE-
BURGENSIVM DVCV M
REGENTIVM

ACADEMIÆ IVLIÆ
Visitandæ Ordinandæque
Destinatis

ILLVSTRI BV S
DOMINIS LEGATIS
ET
ORDINVM DVCATVS
BRVNSVICO LVNEB.
WVLFERBVTANI
CELEBERRIMIS DOMINIS
DEPV TATIS

S. D.

Fridericus Vlricus Calixtus D.

Illustres, Maximè Reverendi, Gene-
rosi, Nobilissimi, Excellentissimi,
Spectatissimique Viri,

*Domini, Patroni & Fautores
suspiciendi.*

Europam universam intuen-
ti, per plagas Orientales Oc-
ciduasve oculorum lumina
circumferenti, aut versus Regna Polo
propinquiora dirigenti, undique e-
rumpentes belli flammantes furiaë ha-
rumque fulminum radii perstringunt
aciem; & nunquam non novos rerum
progignunt *Lilia* motus. Etenim
si tunc

DEDICATIO.

si tunc , quando adversus Christiani
nominis hostem apertum & peren-
nem , excubias egit miles domesticus,
per nudatum præsidio latus, in Impe-
rium ex improviso irrumpere, violan-
ti pactam induciarum fidem, ita fas &
æquum est visum , sicut fuit oportu-
num, ecquis sibi quicquam justæ equi-
ve de fidem non servantibus promi-
serit? Suam rem agi, ardente jam pa-
riete, non quidem proximo , nec ta-
men procul remoto, prudenter judi-
carunt Serenissimi & Potentissimi
Brunsvicensium & Luneburgensium
Duces. Sine mora igitur instructo
belli apparatu , de violatis induciis
protestanti quidem, flamma interim
ferroque per Imperii fines grassanti

DEDICATIO.

indomito hosti, duxerunt conscriptos
exercitus in occursum, junctisq; cum
Fœderatis viribus, validè repressa ir-
ruptio, ad Rheni Moenique ripas sub-
stitit. Non fascinavit Heroes Gvel-
phicos dulcè canens Gallicinium.
Non sic terruerunt de fulminante a-
trâ nube super Palatinatum viciniam-
que præcipitati incendiarii, ut vi frau-
deq; occupata & direpta, harpiarum
extorquere ungulis & Imperio resti-
tuere, reformidaverint. Stet justus
perfidia vindex, à latere eorum, à quo-
rum parte stat justitia belli !

Quæ verò *nive candidior Equus*,
in Hungaria, in Dalmatia, in Morea,
ungularum pressa non reliquit vesti-
gia? Concusit ille pede verso valida

Ca-

DEDICATIO.

Castelli Novi munimenta : atq; hostile, satis tunc angustis Hungariæ reliquiis Austriæq; exitio imminens fortalitium, ad pristini Domini redegit obsequium. *Athenas Atticas* ad o-

ptimarum artium mercatum, mittebatur olim studiola juvenus. Ante biennium circiter Athenas invisum ivit delecta juvenus nostra, non ad discendum in Aristotelis Peripato Philosophiam, sed ad exercendum sub Martis Præsidio alatiq; Leonis signo, militarem disciplinam; ad recuperandum Regiones, in quibus & optimæ floruerunt artes, & Christianismi jacta sunt fundamenta; & deniquè ad vindicandum in libertatem Christianos, duro sub Turcico jugo, sat diu gementes.

His

DEDICATIO.

His curis quantumvis diesque noctesque angantur Serenissimi Duces nostri, nunquam tamen sic fatigantur, ut propriarum Athenarum, quas Divus JULIUS, in immortale excelsi Sui nominis decus fundavit, obliviscerentur. Nulla tempota unquam sic obtigerunt difficilia, quæ *Athenas Julias* Celsissimorum Nutriciorum exemerint sollicitudini. Non gratis tamen fruitur alma Julia, Patriæ Patrum & gratia & larga munificentia, potenti que eorundem protectione; siquidem & ipsa nunquam non solerter movet lacertos, impenseque cavet, ne alacritati obnitens iners locordia alicunde obrepat, ne Divinæ humanæque sapientiæ studia tractentur segnius,

DEDICATIO.

segnius, neve latā elegantioris literaturæ segetē suffocet barbaries. Beneficia igitur beneficiis compenlat, quando incluti fundatoris sui Divi JVLII sollicita cura, à superstitionibus improbisq; abusibus Pontificiis purgatā Patriæ Ecclesiā, Divina adminiculante ope, in fidei sinceritate, per doctrinæ Scripturis nixæ puritatem conservat; quando olim domitæ barbariei, strenuè adeo obnititur, ne illa per *Caseli-
os Corneliosq;* prostrata, caput denuo erigere, vel repetere habitacula priora audeat. Exinde gnaviter & ad invidiam usque, *coluit & colit præter humaniores, quas vocant, literas, studium antiquæ, germanæ, solidæ &, ut verbo dicam, Aristotelicæ Philoso-*
)o()o(
phia

DEDICATIO.

phia, explosis novitatibus & corruptelis, quas paulò antequam ipsa oriretur, magnobonæ eruditionis damno homo Veromandus invexerat. Coluit & colit studium primæ & Antiquitatis Ecclesiasticæ, tenax sinceritatis & simplicitatis doctrinæ, quam de summis sanctæ Religionis nostræ mysteriis proposuerunt, Symbolisq; & Confessionibus suis declararunt œcumenica prima Concilia, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum & Chalcedonense; nec non novitates, quas allinere nonnulli conati sunt, unquam admisit: & veritatem è Scriptura demonstratam, hoc etiam ipso testimonio rectè confirmari censuit. Coluit & colit studium

DEDICATIO.

dium concordiae Ecclesiasticae, & desiderat mitigari odia & dissidia, quae inter eos, qui de praecipuis Christianae fidei fundamentis & articulis consentiunt, invaluerunt, & non modo Ecclesiam, sed Rempublicam quoq; pessundant: quâ fini suadet distingui necessaria à non necessariis, nemini quidquam affingi, & animos dissentientiû in iis, in quibus est magnum momentum, non conviciis exasperari, sed juxta normam caritatis, quam sibi mutuo Christiani debent, comiter tractari & ad agnoscendam veritatem, validis & efficacibus argumentis induci. Coluit & colit studium pietatis, sanctimoniae & observationis mandatorum Dei,

JO()O(2

tan.

DEDICATIO.

tanquàm ad reapse habendam aliquando beatitudinem necessarium; credit enim purè & simpliciter verum esse, quod de Idololatria, veneficio, adulterio, scortatione, lascivia, cædibus, ebrietatibus, commensationibus & similibus flagitiis διαφθόνῳ pronunciauit Apostolus, eos qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes: nosq; si secundum carnem vixerimus, morituros; sed si spiritu actiones corporis mortificaverimus, vitâ potituros. Juventutem itaq; Scholasticam, in cuius mores è continuis & diuturnis hisce bellis, aliquid labis derivatum esse, non est mirum, quanta possumus contentione & severitate monemus & urgemus, ut
sc pie-

DEDICATIO.

se pietatis, castimoniæ & continentiae
studio muniant, ne flagitia & libidines
non modò prosperitatem, quam hisce in
terris sperare possint, elidant, sed o-
mnem propitii numinis favorem & i-
psam æternam salutem eripiant.

Quadragesimus primus nunc agitur
annus, quod Acad. Juliæ studia, ista
in tabula, Ser^{mum} gloriosæ memoriæ
Principem, Dn. CHRISTIANVM
LVDOVICVM, compellans, repræ-
sentavit venerandus, in cœlesti Acade-
miâ nunc triumphans, Parens meus.
Nihilo autem segnius ea colit hodie,
quàm coluit tunc, nec colere est desi-
tura, quàm diu inconcussa & immota
loco substiterit. Habitura autem est,
quousq; sic studia colere non desierit,

*Prefat.
ad Dissert.
de Quæst.
duabus,
&c.*

)()(3

Deum

DEDICATIO.

Deum propitiū, Principes benignos, solidæ eruditionis æstimatores faventes. Prodituri autem è sic probè culto agro, sunt tales, quales dudum prodierunt & indefinenter prodeunt, viri præstantes, ad Ecclesiasticum Civilemque statum fulciendum, ad Religionis veritatem asserendam, Justitiæque administrandam idonei. Prodierunt & prodeunt valetudini cōsultum euntes; huic conservandæ, periclitanti juvandæ, collapsæ restaurandæ periti. Prodierunt & prodeunt è nostra disciplina, in antiqua, germana & solida Aristotelica Philosophia probè exercitati. Prodierunt & prodeunt indies elegantiori literaturâ ita culti, ut juventutis in trivialibus,

DEDICATIO.

bus, quas vocant, Scholis informatio, horum fidei securè possit committi. Hi verò, horumve discipuli, si officium ita sicut utriq; debuissent, non fecerint, & necessario ad Disciplinas superiores apparatu non satis munitos in Academiam miserint, venerintve ultrò ipsi, omnis ad altiora, ad Divinæ secularisve sapientiæ penetralia ducentium labor, vel cedit in cassum, vel minimum promovetur difficulter.

E Scholis trivialibus, in Universitatem seu Academiam est redeundum. In hac ne emergat aliquid, ei quam diximus culturæ remoram injiciens; ne laxentur disciplinæ frena; ne quid jurisdictio patiatur damni; ne æquo diu-

DEDICATIO.

diutius protrahatur stipendiorum solutio; neve legnius remissiusve tractentur unicuique Professorum incumbentes officii functiones, sed gerantur omnia, secundum Statuta & Recessus, in commodum publicum ordine & decenter, iteratis Visitationibus, prudenti consilio cautum prospectumque voluerunt Serenissimi Nutricii nostri.

Ego verò de pontanus senex, qui ætatis annum pridem sum ingressus LXIX, & Theologiam, usque in XXXIX (diras inter adversitates, & subortas è justissimâ causâ persecutiones) Athenis Juliis publicè privatimque docui, negotiorum meorum rationem jam tùm reddidi, redditurus

DEDICATIO.

rus amplius, si quæ postulare videatur
necessitas.

Præstitisse autem mihi videor, si non
plùs , certè non minùs quàm Statuta
postulant & Recessus , quantumque
fracta valetudo & ingravescent long-
goque sudore fatiscens ætas permisit.
Sed de non malè locato otio ut pariter
quoque constet, Vobis, Illustres Domi-
ni Legati, Ordinumque Ducatus Ex-
cellentissimi & Spectatissimi Domini
Deputati, præsentem Tractatum de
Hæresi, Schismate & Hæreticorum
Pænis, eâ quâ par est reverentia offe-
ro,

)o()o()o(

ro,

DEDICATIO.

ro, eundemque Academicis hisce, quæ
modo celebrantur Sacris, Vestrisque,
ea administrantibus, inclutis nomini-
bus, consecratum esse volo.

Præstet summus rerum arbiter, tu-
telaria Patriæ Numina, Serenissimos
Brunsvicensium & Luneburgensium
Duces, almæ Juliæ Nutricios munifi-
centissimos, diu salvos & incolumes.
Largiatur & conservet exercitus vali-
dos fortesq; ut sub Celsissimæ Domus
clypeo, Patria à barbari militis irru-
ptione præstetur immunis; Academia
hæc nostra, Divinæ humanæque sapi-
entiae

DEDICATIO.

entia^æ Arx, floreat & inconcussa perennet. Vos quoque, Illustres Domini Legati, Ordinumque maximè Reverendi, Generosi & Spectabiles Domini Deputati, Summum Numen sospitet, servet & tueatur, ut in posterum iteranda Academia^æ Visitationi, plus vice simplici præesse, consiliaque Vestra, in Divini nominis gloriam, Ecclesiasticæ & publicæ rei emolumentum, patriæque Academia^æ ampliorem celebritatem, atque studiorum, quæ illa coluit & colit, incrementum, dirigere valeatis. Exaudiat misericordiarum Pater, pia mea, devoto de pectore manantia vota.

DEDICATIO.

ta. Faxit ut diu post mea, pedetentim magis magisque appropinquantia fata, Vos sitis superstitēs, publicè privatimque profuturi, solatium præsidiūque, meis, quos reliquero (si hoc tamen petere fas est) præstituri. Scribebam Helmstadi Saxonum pridie Visitationis Academiæ, tertio Nonarum Martii M DC XC,

Σὺν τῷ Θεῷ.

AD

DISQUISITIONEM THEOLOGICAM

DE

HÆRESI ET SCHISMATE

PRÆFATIO.

SI inter illa, quæ Theologicæ sunt considerationis, occurrunt aliqua, quorum ignorantia minus nocet, quàm eorundem notitia prodest aut juvat, Hæreses sic esse comparatas, ut harum notitia faciliè aliquid labis affricet, easque attrèctantes in tentationem ducant, ignorantes verò nec offendant nec offendere possint, affirmare auserim. De Hæresi igitur & Schismate disquisitionem, propositio cum Deo, suscepturo, præliminaris & præjudicialis quæstio in considerationem vocanda, natis circa eam dubitationibus satisfaciendum, atque cum rationibus, ab institutâ hæreseologiâ avocantibus, contendendæ mihi erunt illæ, quæ egredi à proposito vel illud deserere prohibent: Quærenti igitur: *Utrum Hæreseon notitia, & suscepta huic fini inquisitio expediat, & cum investigantium damno & periculo potius, quàm cum eorundem commodo & emolumento sit conjuncta?* directè responderi haud posse existimamus, nisi prius adhibeatur distinctio, inter personas cognoscentes. Hæ sicut qualitat

A

tatis

tatis & conditionis sunt diversæ, ita etiam diversa earundem, attentâ indole & genio, habenda est ratio. Horum verò, ad quorum notitiam venire potest Hæreseon Historia, alii simplices sunt Christiani, alii cultiores, eruditi, Theologiæ & controversiarum periti. Illis simplex fides sufficit, & satius est ignorare eos Hæreses, quàm earum notitiâ turbari. Quemadmodum peccata ignorare prodest, ita quoque Hæreseon ignorantia expedit. Sicut enim ille, qui peccata, in Germaniâ non ita quàm in Meridionalibus orbis partibus familiaria, ignorat, non potest occultato exemplo, ad imitandum exstimulari, quum ignoti nulla sit cupiditas, ita quoque ille, qui de hæresi fando accepit nihil, in eam incidere, aut labis aliquid per contagium ejus contrahere nequit. Sicut à morbis, qui contagio propagantur, immunes præstat infectorum averfatio, ita ab hæresi immunes erunt, qui horum se subduxerint conversationi, & scire non desideraverint, quod obesse non potest, si nesciant. Unde S. Paulus etiam *Hæreticum hominem de vitare* i. e. averfari, fugere jubet. Et de quibusdam barbaris (quos respectu Græcorum sic vocat S. Irenæus) *qui in Christum crediderint, habentibus sine charactere vel atramento scriptam per spiritum in cordibus suis salutem*, affirmat, quod si illis aliquis *annuncia verit ea, quæ ab hæreticis adinventæ sunt, proprio eorum sermone colloquens, statim concludentes aures longo longius fugiant, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium.* Lib. III. cap. IV. Hos imitentur imbecilliores & imperitiores, atq; temperent sese Verbi Ministri à prolixâ vel commemoratione vel confutatione antiquatarum hæresium, in suggestu præfertim Ecclesiastico, ubi plurimum, i. e. idiotarum & imperitorum habenda est ratio, & nihil relinquatur periculi, corruptum tales iri contagio, quod remotiores tangere vel corripere haud potest.

Verum ingerunt se quandoq; Hæretici, & ut sunt versuti, apud

apud eos præsertim, qui sunt curiosi & novitatis studiosi, sese insinuant: quæ familiaritas cum præsentissimo seductionis periculo conjuncta videtur. Ubi igitur locorum res sic sunt comparatæ, ut non arceantur, sed tolerentur notorii hæretici, ibi monendus est fidelis populus, ne patulas seductoribus præbeat aures, sed ut caveat sibi ab errorum nube, veritatem atris involvente tenebris. Tunc autem vel maximè munien- dis adversus hæreses auditoribus invigilare debent anima- rum curam gerentes Ecclesiæ ministri, quando Magistratus officium non facit, aut facere tardat. Hujus enim est, inque- tos scandalumque dantes, vel hæresin olens cœnum aliis af- fricare laborantes, proscribere & pellere, putridumque So- cietatis membrum truncare, ne pars sincera trahatur. Hu- jusmodi concurrentibus circumstantiis in præsentissimo videlicet seductionis periculo, non tantum licitum, sed uti- le quoque & necessarium est, ut ignoratæ & occultatæ hæ- tænis hæreseos detegatur iniquitas, atque fallacibus ex in- fidiis structis laqueis extricentur minus cauti, tantò in er- rores proniores, quantò sunt imperitiores. Efficacissi- mum autem remedium adhibuere pii majores nostri, quando ad posteros devolutum voluerunt Statutum, per quod *notorio hæretico pernoctare apud nos non licet*. Beati ve- rò, ter quaterque beati, qui ab hæreticis tam procul sunt remoti, ut nullo horum contagio infici queant. Ubi- cunque igitur regnante orthodoxiâ exulat hæresis, atque nul- lum subest seductionis periculum, ibi celari potius hære- ses debent, quam cum scandali & offensionis periculo in vulgus propalari.

Alia autem ratio est eruditorum, de professio Theolo- giam tractantium, à quibus non nuda & simplex fides, sed peritia quoque fidei requiritur. Ad hanc verò perti- net notitia eorum omnium, quæ adversus fidem ortho-
doxam

doxam cum olim disputata sunt, tum hodie in eandem detorquent sive infideles, sive hæretici, sive schismatici. Doctorum est τὰς ἀντιλογίας ἐλέγχειν, ad Titum I, 9; inter ἀντιλογίας autem quum emineant Hæretici, horum ἀντιλογίας seu contradictiones, ignorare nec possunt nec debent illi, quibus docendi munus in Ecclesia commissum; siquidem muneris hujus pars non extrema est, defensio impugnatae fidei, atque confutatio eorum, quæ ad supprimendam veritatem ab illorum, quos diximus, aliquibus vel mota sunt olim, vel moveri & protrudi in publicum nondum desierunt. Quomodo verò tali officio fungentes arguere & erroris convincere possunt contradicentes, si penitus non habeant perspectum, cujus coloris sint illa, circa quæ contradictionis cardo versatur? De his igitur optimè sunt meriti, quotquot non tantum Hæresium historiam scripserunt, sed etiam Panaria instruxerunt, è quibus antidota, medendæ pestiferæ lvi sufficientia, possunt depromi.

13 Etenim recentiores hæreses, quæ novo suspenduntur paxillo, in antiquis jam dudum sunt damnatae. Vix enim hodie grassatur ulla, quæ ab antiquioribus, Photinianâ, Arianaâ aliisve aliquid non hauserit veneni. Novitiorum fanaticorum deliria insuper nunc habemus, hæreses duntaxat respicientes celebriores: si tamen in desperatae malitiæ negotio celebritas locum invenit. Nisi fortè celebre & celebratione dignum duxeris, quod hæreses, non omnem omnino Divinam veritatem obruant, sed relictis aliquibus ejus vestigiis, densis quantumvis illa obsita sit nebulis, quandoque tamen pelluceat. Etenim egregiè Hæreseon historia demonstrat, nunquam non aliquid Divinae veritatis asserere & defendere Hæreticorum aliquos, quod negatur & impugnatur ab aliis, nec melioribus nec sanioribus, sed ejusdem fursuris hominibus. Nempè admirabili Divinae providen-

videntiæ tribuendum, per quam plures adversarios, diversa ratione & viâ, fidei salvificæ Mysteria ita impugnare permittit, ut tamen quælibet eorum pars, alicui veritati cogatur testimonium perhibere. Sic *Photiniani* contra *Stephanum Curcelleum*, Tritheitiam, unitatem numericam essentia Divinæ, nostro commodo adstruunt. Et vice versa Curcelleus pro Catholicorum sententiâ Divinitatem singularum Trinitatis personarum, earundemque inter sese *ἐν ἑσθίας* adversus Photinianos tuetur.

Ariani præexistentiam, Filii Dei ante mundum, contra *Photinianos* & *Socinianos* defendunt, & contra veteres *Sabellianos* discrimen personarum tuentur. Quomodo etiam Curcelleus omnium trium personarum realem inter se distinctionem propugnat, quamvis & ipse modum excedat, realiter distinctorum nullam in una essentia agnoscens identificationem.

Sociniani, pro adoratione Filii Dei, adversus antiquos *Photinianos*, quorum hæresin hi renovarunt, & *Arianos*, dimicant.

Et quis ignorat, *Nestorium* duplicem in Christo naturam recte asseruisse adversus *Eutychen*, & hunc unitatem personæ probè defendisse adversus illum? *Nestorius rectè tenens duplicem in Christo esse naturam, sacrilegè confitetur duas esse personas: Eutyches verò rectè tenens unam esse personam, impiè credit unam quoque esse naturam.* Verba sunt *Boëthii* lib. de duabus naturis c. IV.

Sed ut ad propositam quæstionem revertamur, Hæreson notitia sine discrimine omnibus (quamdiu nullum urget seductionis periculum) nec utilis est, nec necessaria, sed illis duntaxat, qui cognitæ refutare, sive, ut Apostolus loquitur *τὰς αἰνέζοντας ἐλέγχειν* valent, qui potentes sunt ad depingendum eas vivis coloribus, ut pellucente fuco ab eorum contagio ca-

gio caveant sibi omnes, in quorum se ingerunt conspectum. Neque enim ideò manifestantur hærefes, ut suscipiantur, sed ut cognitæ repudiantur, & monstrato offensionis lapide, provideat unusquisque, ne in eum impingat.

Et quum duo contraria juxta se posita magis elucescant, Hæretica dogmata ad Orthodoxa comparata, exinaniuntur & evanescent, hæc verò magis magisque emergunt & illucescunt. Fieri interim comparatio ista nec potest, nec debet, nisi à prudentibus, eruditis & rerum peritis: à quibus, si exitialium dogmatum abominatio reveletur, exponentur horum auctores omnium illorum, in quorum gratiâ prius fuerunt, odio: odium gignet aversionem: aversio omne, è commercio metuendum contagii periculum est remotura. Præclare Dionysius Corinthiorum Episcopus, apud Eusebium Hist. Eccles. Lib. VII. Cap. VII. Ego, inquit, in libris & traditionibus Hæreticorum cognoscendis operam posui; execrandis quidem illorum sententiis animum meum tantisper coinquans: hanc tamen ex his utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem, multoq; magis quam antea detestarer. Quotquot igitur ea, quæ de libris & traditionibus hæreticorum legunt, vel tacite apud se, vel publicè pro cathedra voce calamo ve refutandi pollent facultate, exerceant in talium lectione ingenii acumen, qui non pollent, abstineant.

PARS PRIMA
DE
HÆRESI ET HÆRETICO.

Qui de Hæresi disquisitionem suscipiunt, arduum & difficile moliantur opus. Duo autem potissimum augment difficultatem : Horum unum est, quod formale Hæretici sive ^{ad} constituens Hæreticum in esse Hæretici, neque per S. Scripturam expressè determinatum, neque hujus Interpretum, unanimi purioris ævi Ecclesiasticorum Scriptorum consensu est definitum. Alterum est, quod litigioso hoc seculo, de articulis fidei ad salutem præcisè, simpliciter & absolute necessariorum numero, malè inter Theologiam professos convenit; aliis modicos intra terminos sese cohibentibus, aliis articulos illos multiplicantibus regulamque fidei longius, quàm æquum & congruum est, extendentibus. Ista verò fundamenti fidei dilatatio, plurimarum iniquè in infantes detortarum hæresium mater est; siquidem non possunt non, multiplicatis fundamentalibus fidei articulis, hæreses quoque multiplicari. Admisso videlicet uno inconvenienti, sequuntur plura. Quando novi, antiquitus ignoti, conduntur fidei articuli, necessum est, novas antiquitati ignotas emergere hæreses, secundum articulos, in fundamentalium censum pro paucorum arbitrio malè adscitos, æstimated.

II. Magnus Augustinus *Regularem Hæretici definitionem* dare non quidem est ausus, &, si vel maximè aliquam dedisset, non tamen illam (quæ semper fuit modesta) aliis obtru-

obtrusum ivisset, siquidem interposita sua judicia, instar vocis Ecclesiæ universæ suspici noluit. Multum tamen, si illa, quam desideramus, libelli de Hæres. ad Quodvultdeum Pars Posterior, formalis Hæretici definitionem regularem exhibitura, extaret, nos juvare, saxisq, quod volumus, ad tutam stationem devolutionem facilitare posset. Quamvis verò Parte ejus libelli altera destituamur, primæ tamen Partis proluxa hæresium enumeratio, abundè suppeditare videtur, quibus Augustinianahæreseos definitio exstruatur. Etenim toto de Hæresibus libello recensitæ hæreses singulæ faciunt hæreticum, sic ut de ita docentibus, sicut docuerunt illi, securè effari liceat, quod sint hæretici. Verùm quantumvis ista sic sint comparata, non tamen Augustino ibi commemoratæ heterodoxiæ, sive singulæ seorsim, sive omnes junctim & simul sumantur, omnem hæreseos pravitatem ita exhauriunt, ut nihil nisi ab Augustino ibi expressum, sit hæreticum. Non fuit in illa sententia Augustinus ipse, quippe qui per adducta ibi hæreticorum dogmatum specimina, hæreticum definire non intendit. Hoc enim si intendisset, in citati libelli Præfatione non scripsisset; *Quid i. e. quæ doctrina, faciat hæreticum, regulari quadam definitione, sicut ego existimo, comprehendere aut omnino non potest, aut difficillimè potest.* S. Augustini igitur judicium acre atque in solvendis intricatissimis quamvis quæstionibus aliàs felicissimum, quum hîc succubuerit, ex re & vero affirmasse nobis videmur, quod illi, qui de hæresi disquisitionem suscipiunt, arduum & difficile moliantur opus. Præterea Augustini hæresium Catalogi insufficientiam, infelicia evincunt augmenta & incrementa, quod post sancti Patris pia fata, hæresis nata est una post aliam: quapropter nuda sui temporis hæresium computatio, non potest esse adæquata omnis hæreticæ confusionis & perversitatis mensura.

Cæte-

igitur accusationi contradicurus Paulus accusatus, *constetur, se secundum viam illam*, quam Christiani sint ingressi, five secundum *Christianorum per viam istam iudentem Sectam*, quam Tertullus & reliqui Ethnici *Hæresin dicunt* i.e. quam hæreseos nomenclaturâ infamant, *ita servare patrio Deo, ut credat omnibus, quæ in Lege & Prophetis sunt scripta*. Hæreseos igitur nativam significationem è Scripturâ erui posse tantumabest, ut vox ista duplicem in uno eodemque loco admittat sensum, quorum neuter est incommodus, sed uterque, five in bonam sumatur partem, five rapiatur in malam, citra orthodoxias præjudicium, admitti potest.

V. Nec magis alterutra significatio, in Actorum capituli XXII §. 22 excluditur, ubi primarii Judæorum Paulum ita compellant: *De hæresi, five Sectâ hac* (per quam nempe statuitur, quod Jesus Nazarenus, sit ipse Christus) *notum est nobis, quod ubiq; ei contradicatur*. Non accusant hîc Judæi Sæctam Christianam erroris alicujus, nec laudant ejusdem orthodoxiam, sed utuntur vocabulo, quod *utem* est, nempe in originariâ suâ significatione in utraq; lingua medium. Nihil igitur obstat, quo minus hîc sumatur indistinctè, abstrahendo à vero & falso, quasi dictum esset: *DE ISTA DOCTRINA*, quâ docetur, *Jesus Nazarenus esse Messias*. De hac doctrinâ (in medio tantisper relicto, verane sit an falsa) dicunt illi, sibi esse notum quod ubiq; contradictionem patiat; Iterum verba sunt Barthol. Petri Lintrensis Commentario in hunc locum. Neque igitur etiam ex hoc loco probatur, sitne Hæreseos significatio in sequiorem (quod hodie usu vulgari est introductum) melioremve partem sumenda.

*Hæresis
significatio
sequi-*
47.

VI. Sed occurrunt alia in S. Scripturâ loca, in quibus Hæretici vocem in partem sequiorem imò pessimam esse sumendam, satis est evidens. Ita Paulus Tito suo scribens,
Cap.

Cap. III. 10. *Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem de vitare* i. e. averfari jubet. Et I. Corinth. XI. 19, contentiosis & diffidia in Ecclesiâ ferentibus discipulis dicit, *Oportet etiam inter vos esse Hæreses*. Refert autem eas, ad Galat. V, 19, 20. inter *opera carnis*, quæ quum lege sint vetita, atque gratiâ Numinis excludant operantes, reputanda fuerit Hæresis inter peccata salute æternâ excludentia, quæ uno verbo *mortalia* dicuntur. Petrus posteriore Epist. Cap. II, 1, non simpliciter Hæresin nominat, sed *cum apposito* malitiam ejus significanter indicante, quando prædicit, quod inter discipulos Christi & Apostolorum *futuri sint Doctores, subintroducuntur hæreses exitiales*, sicut & *Pseudoprophetae extiterint in populo* Israëlítico.

VII. S. Scripturam igitur si intueamur, plura occurrunt loca, in quibus Hæreseos vox in malam quam bonam partem sumitur. Et quum in bonam partem, locis citatis sumi, non satis sit evidens, sed etiam mala significatio, ibi locum inveniatur, hinc factum videtur, quod hodie *pbrasi Ecclesiasticâ*, & vulgari quoque ac universaliter recepto loquendi usu, Hæresis in malam accipiat partem, & qui Hæreticum dicit, exitialis atque damnatæ doctrinæ reum agat.

IIIX. Apud antiquos Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores, in bonam partem sumi Hæresin, dubitare nos non permittit *Constantinus Augustus*, qui apud *Eusebium* Hist. Ecclesiasticæ lib. X. cap. V in Epistolâ, quâ alteram Episcoporum Synodum, ut omnis tolleretur dissensio, congregari jussit, Christianam Religionem *Λειτουργία καθολική* disertè appellat; quod certè non in opprobrium, sed in honorem & laudem Christianorum dictum esse oportet. Et quum apud Latinos *Secta* idem significet, quod Græcis *αἵρεσις*, in Codice Theodosiano passim *Catholica Secta*, fit mentio.

Λειτουργία
καθολική.

Secta Ca-
tholica,

Lib. XVI. Titulo V, de Hæreticis Honorius & Theodosius: *In eos, qui aliquid, quod sit CATHOLICÆ SECTÆ contrarium aduersumq; temptauerint, supplicium iustæ animadversionis expromi, præcipiunt.* Eodem libro Titulo VI de non iterando sancto Baptismate, iidem Imperatores ad Antemium, *volunt renouari, ut si quis rebaptizasse, ex quo exlata est, quempiam de mysteriis CATHOLICÆ SECTÆ, fuerit detectus, una cum eo, qui piacularè crimen commisit, si tamen criminis per atatem capax sit, statuti prioris supplicio percellatur.* Eodem autem Codicis libro, Titulo antecedente de Hæreticis, & aliâ spassim, *Sectæ* appellatio in malam partem ad manipulum seductorum & proscribendorum significandum sumitur. Sic Theodosius & Valentinianus, *Manichæos, Hæreticos, Schismaticos siue Mathematicos, omnemq; SECTAM CATHOLICIS INIMICAM* ab ipso aspectu urbis Romæ *exterminari præcipiunt.* Et ibidem ista, de relegatione & ejectione *Sectæ Catholicis inimicæ*, pridem lata lex, mox totidem ferè verbis repetitur, ut alia loca nunc prætereamus. Sufficit demonstrâsse, quod quum & Christianorum, & malignantium heterodoxorum Ecclesiæ, cum in Sacris utriusque Testamenti, tum in secularibus authenticis auctoritatem publicam habentibus codicibus, Hæreseos & Sectæ nomine indigerentur, neque Scripturæ neque antiquitatis testimoniis, *quid Hæresis, quæ Latinis Secta dicitur, propriè sit*, sufficienter posse evinci, sed esse vocabulum *μῆκος*, quod modo in bonam, modo in malam partem usurpetur.

IX. Verum non sunt termini isti in Ecclesiâ nati, sed acceperunt Sacratissimi Imperatores eos à scriptoribus secularibus, Græci & Latini sermonis magistris: nec alio eos ad disciplinam Ecclesiam accomodarunt sensu, quàm eopse quo fuerunt usurpati ab illis. Non igitur aliam in Ecclesiâ aliam in foro significationem obtinuit vox *Hæresis*. Unde *Flacius* in

in Clavi Scripturæ, prius de Hæresi in Philosophiâ, quam in Theologiâ Christianâ agit. Mutuati videlicet sunt Christiani Hæreseos & Sectæ voces à gentilibus, & utramque appellationem ad sanctæ Religionis negotium accommodarunt. *Hæresis*, nomen Græcum, inquit Flacius, venit ab eligendo. Vocarunt autem sic illi Philosophorum Sectas, quod unusquisq; sibi aliquod genus disciplinæ ac sectæ proprium elegit, cui sese addixit, tanquam suo iudicio maximè probabili commodeq;. Usitatissime sanè tunc variæ factiones Philosophorum Hæreses à Græcis, & à Latinis Sectæ, citraq; omnem contumeliam nominabantur. Usitur hac voce Græcâ etiam Cicero in Paradoxis: Non enim fuit veteribus hoc nomen odiosum, sicut nec Secta Latinum. Ista Flacius, S. Hieronymum, uti videtur, imitatus. Hic ipse videlicet commentario in Cap. V ad Galatas, *Hæresis*, inquit, Græcè dicitur ab electione, quod scilicet eam unusquisq; sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. In eâdem sententiâ, denominationem Hæretici quantum attinet, est. Tertullianus (quem ob antiquitatis prærogativam primo loco nominare debuissèm) de Præscript, adversus Hær. cap. VI quando ait; *Hæreses dictæ Græcâ voce, ex interpretatione electionis, quâ quis sive ad instituendas, sive ad suscipiendas eas utitur. Ideo & sibi, i.e. à semet ipso, damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatur, sibi elegit. Nobis verò nihil ex nostro arbitrio inducere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit. Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter rationibus assignaverunt. Itaq; etiamsi Angelus de cœlis aliter Evangelizaret Anathema diceretur à nobis. Lambertus Danæus Prolegomeni ad Augustinum de Hæresibus Cap. statim primo, Certo certius esse, dicit, nullum unquam*

B 3

artium

artium doctrinæ genus fuisse, in quo hæreses aliquæ tandem non extiterint, siue Philosophiam siue Christianam religionem spectamus. Quot enim inter ipsos Philosophos Sectæ fuerunt, & in eadem Sectâ quot divortia & familiæ exortæ, tot proculdubio Hæreses diversæq; sententiæ, aliæ ab aliis etiam de eadem re dissentientes, sunt dicende.

Tres Phi-
losopho-
rum Hæ-
reses siue
Sectæ.

Electorum
Hæresis.

Syncreti-
stica Hæ-
resis.

X. Erant autem inter Philosophos tres potissimum præ aliis eminentes Hæreses siue Sectæ. Et dicebantur è Platonis disciplinâ prodeuntes, in *Hæresi* esse *Academicorum*: Aristotelis discipuli atque sectatores, in *Hæresi* *Peripateticorum*: Zenonis vestigia legentes, in *Hæresi* *Stoicorum*. Erant præterea etiam Philosophorum aliqui, tribuentes sibi iudicium eligendi ex omnibus Sectis illud, quod optimum esset, unde nata illa Sapientum familia, quæ *Electorum Hæresis* audiebat. Si bella Syncretistica eâ ætate ita, sicut hodiè, exarsissent, Philosophica ista discrepantium dogmatum siue tolerantia, siue conciliatio, siue electio, *Hæresis* non *Electorum*, sed *Syncretistica* dicta citra dubium fuisset, ab iis, qui dissensus impatientes, sua sola placita, damnatis omnibus aliis, obtinere voluissent.

XI. Cæterum quàmvis Hæreseos & Sectæ nomen, teste Flacio, *veteribus non fuerit odiosum*, transiit tamen in odiosam significationem, quando ad religionis negotia fuit applicatum. Phrasi enim Ecclesiasticâ Hæreseos voce heterodoxia aliqua notatur, & pravi atque apostatici dogmatis electionem significat; qualis electio non potest non conjuncta esse cum errore in fide orthodoxâ, in hanc ita impingente, ut ejus fundamenta aridet. Involvit igitur errorem non quemcunque, sed talem, quo admissio fidei fundamentum saluum esse, & inconcussum subsistere nequeat. Nempè omnis Hæresis est quidem error, quàmvis non omnis error sit hæresis. Eleganter hanc in rem

S. 44.

S. Augustinus in Præfat. libelli de Hæres. ad Quodvultdeum. *Non omnis error, dicit, hæresis est, quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur, nisi errore aliquo, hæresis esse non possit.*

XII. Pontificii ulterius progrediuntur, Hæresin ad nescio quem non errorem extendentes. Unde factum ut natæ illis sint diversi gradus Hæreses. Prævit *Thomas Aquinas*, quippè qui Sec. Sec. q. II. ar. I. *Hæresis, inquit, est PRINCIPALITER circa articulos fidei, SECUNDARIO autem circa ea, quæ sequuntur ex iis. Quæ sequuntur, è fidei articulis, (quos ad fidem constituentia aliàs referunt) vel sunt quæstiones juxta fidem emergentes & enatæ, quas Scholasti DD. inter fidem consequentia redigunt; vel sunt talia, quæ ex heterodoxâ fidei articulorum expositione, per consequentias eliciuntur.* Sic fieri potest, ut ponat aliquis talia è quibus substratis, per legitimam consequentiam deducatur hæresis in fidei aliquem articulum impingens. Quia tamen principiorum istorum auctori, hæresis inde deducta, non est tribuenda, quàm diu ille consequentias non agnoscit atque tales è principiis suis sequi non capit; quia etiam *fidem consequentia* non pari, quo *constituentia*, necessitatis gradu ad salutem sunt necessaria, hinc magis est laxa Thomæ hæreseos ad talia, circa quæ *secundario* versari eam dicit, extensio, quàm ut probare eam possimus. Hæreses quidem sunt, quæ è substratis principiis vel fluunt, vel per consequentias deducuntur: attamen non sunt pro hæreticis habendi qui è principiis substratis hæreses egurgitare non intelligunt, atque inde deductas non probant, sed sunt illis inimici. Facimus potius cum Augustino, qui non temerè hæreseos damnavit quenquam, & quamvis nullam sine errore hæresin esse posse agnoverit, non tamen omnem errorem hæresin esse admisit.

XIII. Si

XIII. Si verò nulla non hæresis est error, nec tamen omnis error est hæresis, quæritur qualis tandem error constituat hæresin in esse hæreseos? Oportet sanè capitalem eum esse, adeoque periculosum & perniciosum, ut vitâ æternâ & hæreditate regni cælorum excludat. Patet hoc è loco citato Epistolæ ad Galatas V, 29, ubi Hæreses inter *opera carnis* numerantur. De iis autem qui *talia faciunt*, ibidem affirmatur, quod *regni Dei non sint futuri hæredes*. Hac verò hæreditate excludens error non posset cum tanta iactura esse conjunctus, nisi impingeret in dogma aliquod, per quod cognitum & creditum vitæ æternæ obtinetur & sine quo cognito creditoque obtineri illa non possit: uno verbo fundamentale dogma esse oportet.

De fundamen-
ti fidei
mensurâ,
quàm la-
te illud
pateat,
quàmve
angustis
circum-
scribatur
limitibus.

XIV. Amplius hoc declarant prius citata S. Petri verba, quibus in posteriore Epist. Cap. II, 1; Hæretici *παραδιδάσκαλοι*, *Falsi Doctores* appellantur, qui *subintroducunt sint αἱρέσεις ἀπωλείας* *hæreses exitiales*: etiam Dominum, qui illos *mercatus est abnegantes*, *accersentes sibi ipsis celerem perniciem*. Subintroducunt, dicit, falsos illos doctores, Hæreses non quidem quascunque sed *αἱρέσεις ἀπωλείας*, *hæreses exitii*, quod Hebraismus est, & idem significat, quod hæreses exitiales, seu exitium afferentes: exitium, inquam, non hujus vitæ temporale, sed futuræ æternum. Exitii igitur infinitas & æternitas, hæretici erroris pondus aggravat, ejusque turpitudinem prodit, siquidem pœnæ infinitæ, delictum proportionatum esse oportet. Non quidem, quod hoc sit infinitæ malitiæ, sed quod per illud violetur infinita Divina justitia. Per nullum autem peccatum in errore situm, magis violatur infinita Divina justitia, quàm per talem, qui sit abnegatio aut pertinax impugnatio alicujus veritatis ad evitandum æternum supplicium cognitu & creditu

creditu necessariæ. Consequens igitur est, impingere hæresin non in quæstiones, juxta fundamentum emergentes, sed in fundamentum ipsum, quod est Christus. Quâ dere dubitare nos non permittit ipse S. Petrus, quando disertè affirmat, *abnegare falsos illos doctores, quales sunt Hæresiarchæ, Dominum, qui illos mercatus sit. Abnegant, autem, Dominum*, qui veram ejus Divinitatem, vel satisfactionem, vel horum aliquid, quod ad redemptionem generis humani, aut ad mysteria per Christum in N. T. illustrius revelata pertinet, negant & impugnant. Ecquid verò infinita Divina justitia violari possit pejus, quam abnegatione ejus, qui abnegantem, non auro vel argento, sed proprio suo sanguine *est mercatus*. De ita abnegantibus Dominum, S. Judas Epistolæ suæ §. 4. dicit, *Quod Dei nostri gratiam transferant ad lasciviam, solum illum verum Deum & Dominum Jesum Christum negantes*. Tàm tetra abnegationis fructum & effectum Petrus l. c. dicit, *celerem fore perniciem*, quam ipsi sibi *accersant* sive attrahant. Ecce abnegationis delicto proportionatam *perniciem*, involventem pœnam infinitam. Hanc *celerem* vocat, quia futura sit accersentibus sibi eam, inexpectata & inopinata. Celeriter enim accidere dicitur, quod inopinatò accidit, etiam si post longum tempus superveniat.

XV. Ex ista S. Petri ἡ ἀποδοκιμασία representatione *Hæresis exitiæ* & descriptione, non malè colligimus, αἵρεσιν ἀποδοκιμασίας, *hæresin exitialem*, quam certè propriè dictam esse oportet, versari non circa aliud, quàm ibi expressum objectum; nempe in *abnegatione Domini, qui eos mercatus est*, & solus, utpote Salvator, est totius fidei Christianæ fundamentum, esse sitam: atq; idèò hæreticum errorem, non posse esse alium quàm in fundamentum illud impingentem. Porro fundamentum illud esse ipsum generis humani Redemptorem,

C

docet

docet nos Paulus quando dicit: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, Jesus Christus.* I. Cor. III, II. Multivariam autem considerari potest Christus, sic ut neutra reliquarum S. S. Trinitatis personarum (ad quas, vel procedendo vel mittendo, gerit respectum) excludatur. In hoc *fundamentum* impingere oportet errorem hæreticum, aut si in illud non impegerit, instar hæretici erroris haud quaquam fuerit habendus. Dupliciter autem impingit error in fundamentum: semel si errantes talia tradant & doceant, quæ doctrinam fundamenti seu veritatem fundamentalem evertant: iterum si *Evangelizent id, quod evangelizarunt*, divinitus hanc in rem destinati viri, i. e. aliud acquirendæ salutis fundamentum ponant, quàm posuerunt illi. Hoc enim facientibus, etiamsi *Angelus de cælo fecerit, Anathema* dicit idem S. Paulus Galat. I, 8.

XVI. Interim tamen si sint inter Christianos aliqui, qui per errorem aliquid *ædificent*, non quidem *contra*, sed *præter* sive ultra & supra id, quod *evangelizatum est*, annuncient, atque quoddam non necessarium fundamento superstruant, si *super ædificent superfundamentum lignum, fœnum & stipulam*, h. e. doctrinam inutilem ac ociosam I. Cor. III, 12, non statim illi *aliud* acquirendæ salutis *a Pet. II.* fundamentum ponunt, non *abnegant eum qui mercatus eos est Dominum*, sed & fundamentum retinent, & retinent eum qui mercatus eos est dominum, opus autem horum *dies declarabit & cujusq; opus quale sit, ignis probabit: si opus illorum arserit, detrimentum patientur, sive damnum facient, ipsi autem salvi erunt, sic tamen quasi per ignem.* Quia igitur per ignem probationis, fundamento super ædificatis lignis, fœno & stipula, exustis, ipsi in die Domini salvi sunt futuri, nostrum non est eos damnare, aut anathemate, hæreticis,

evan-

evangelizantibus id quod evangelizarunt illi, destinato, ferire.

XVII. Per *Diem*, non intelligitur alius quam generalis Judicii dies. Per *ignem*, non intelligitur materiatus vel fatuus Purgatorii ignis, sed examen extremi Judicii, & discussionis illud (quod Scholastici ita appellant) Judicium, quo inter alia manifestabitur & agnoscent rei, qualia *ligna*, quale *scænum*, quam *stipulam*, i. e. inutilem & supervacaneam doctrinam, fundamento, quod est Christus, superædificaverint. Talis verò materia sive doctrina non poterit sustinere ignem hujus examinis, sed exuretur, & ipse Doctor *damnum faciet* operi suis, h. e. carebit sive multiplicabitur dono & præmio accidentali, quo potiri aliàs potuisset, si sana & utilia sincero pectore docuisset. Interim quia in doctrina fundamentali perstitit, salvus erit seu servabitur, *tamen ita, ut per ignem*, sive ut interventu rigorosi examinis, accidentali gloriæ augmento, quod tanquam peculiare præmium capeßere jam deberet, privetur.

*Discussio-
nis Ju-
dicii.*

XIIX. Divinum enim illud examen, sive discussionis, ut vocant, judicium, dogmata & docendi operam istiusmodi Doctoris, accuratissime explorabit, adeoque deprehendet ac declarabit nullo accidentali præmio, sive laureola, quam ita appellant, dignam esse: quapropter peribit illi & opus & præmium, tanquam si per ignem aliquis transeat, salva vita & incolumi corpore, vestibus interim combustis vel absumentis.

XIX. Quandoquidem igitur illi, qui *Evangelizant* non quidem contra, sed *præter id, quod evangelizavit* Paulus ejusque *οὐκ ἐπὶ τοῖς*, h. e. qui fundamento *ligna*, *scænum* & *stipulam* superstruunt, postquam illa ignis probationis conflagraverit, facta quamvis operis sui jactura & damno, tamen salvi sunt futuri *in die Domini*, nostrum non est, ite-

14 DE FUNDAMENTI FIDEI MENSURA.

rum dico, eos damnare, aut hæreticis destinato Anathemate ferire. Quia verò hæreticus, qui in hæresi pertinaciter usque ad finem vitæ perseverat, in die Domini salvus fieri non potest, hæreticus propriè dictus esse haud poterit, qui fundamento fidei aliquid in extremo Judicii die, igne probationis exurendum, superstruxerit, nisi moles inædificata, sic Evangelio advesetur, ut illud destruat, vel in ejus locum surroget aliud Evangelium, h. e. aliud acquirendæ salutis fundamentum ponat. Tale nempe Evangelium intellectum vult Paulus, quando anathema dicit illis, qui Evangelizaverint præter id, quod Evangelizavit ipse.

*Fidei fundamentum
quàm late pateat.*

XX. Cæterum quamvis de constituendo *fundamento*, S. Paulo I Cor. III, 11 illud monstrante, satis possimus esse securi, quum tamen plurima dogmata Theologica atque multi articuli fidem vel integrantes vel perficientes, seu ejus peritum perfectiorem reddentes, fundamentum illud respiciant. horumque articulorum alii remotè, alii propius, alii proximè illud attingant, atque quo proprius ad illud accedunt, tantò præ remotioribus magis sint necessarii ad salutem, nova hic emergit supra modum diffi-

*Κεφάλαιον
μυστικόν.*

„cilis quæstio, ista nempe: Quanam & quot sint ipsa illa dogmata, & fundamentum proximè attingentes articuli, sine
„quibus cognitis & creditis, impossibile sit obtinere vitam
„æternam, & qui soli, ut per ea cognita & credita illa obti-
„neatur, sufficiant? Nulla certè extat peculiaris modi revelatio Divina, certum & definitum fundamentalium fidei articulorum numerum manifestans. Unde factum, ut fundamentum fidei angustioribus alii circumscriberent limitibus, alii latius & eo extendant usque, donec amplecteretur & exhiberet dogmata multa, quæ in antiquissimâ primorum optimorumque Christianorum fidei regulâ & credendorum norma extiterunt nunquam. Antiqua videlicet ista
regula

regula & norma multis nimis est arcta. In dilatanda igitur illa sic sunt ingeniosi & solertes, ut si horum arbitrio fundamenti fidei relinqueretur determinatio, violenter illud torquere & extendere non essent desituri prius, quàm vel Tridentini vel Dordraceni Conciliorum decreta universa, vel Concordiæ Formulam, & omnem librorum Symbolicorum molem, fuerit complexum.

XXII. Illaudabilis illa passim usurpata licentia, salutis fundamenta complectentem fidei regulam pro lubitu & beneplacito dilatandi atque ultra angustos, olim agnitos terminos extendendi, infinitas enixa est hæreses, & non potuit non eniti. Etenim quantò latioribus fundamentum illud circumscribitur terminis, tantò laxiores struuntur laquei, quibus intricentur, hæreseos stigmatæ præter fas & meritum atrociter urendi. O utinam licentiâ tali nulli unquam essent abusi, nec hodie abuterentur, ad sæviendum in Ecclesiæ viscera, ad rescindendum, ad *rejiciendum*, atque ad segregandum ab orthodoxorum consortio nullius heterodoxiæ convictos!

XXIII. Sed sicut non est recens vitium, crimen hæreseos immerentibus impingere, ita antiqua quoque est hæc nostra, de novo paxillo suspensa querela. Initio quidem concessimus, Augustino in libello de Hær. ad Quodvultdeum commemoratas doctrinas, hæreticos facere omnes illos, qui istas, aut harum aliquam amplexi fuerint & professi. *Hæreseologi.* Ast quod Augustino largimur, si omnibus largiendum fuerit Hæreseologis, vix cuidam Philosophorum, nedum Theologorum hæreseos damnationem deprecari licuerit.

XXIV. Augustino antiquior & inter Latinos primus *Philastrius*, Brixienfis Episcopus, hæreses quàm plurimas in unum conegessit fasciculum, in quem omnes per

somnium sibi visos errores compegit, atque ad hæreses redegit. Hæreses videlicet ei sunt assertiones & Physicæ & Mathematicæ & nescio quæ non Philosophicæ, quas ipse vel non intellexit, vel non probavit. Hæresis igitur ipsi est, *terre motum* à causis naturalibus ducere, atque vi motrici elementorum tribuere: *Cometas & Pogonias*, & *Hydras*, *Hedos* & talia nomina admittere, quum *Scriptura pauca nomina siderum nobis dixerit*; dies à Planetis appellare; duodecim signa Zodiaci & stellas fixas ponere; Psalterii omnes Psalmos Davidi non tribuere; verba Caini Genes. IV, 14; Zachariæ de funiculoENSORIO; Jesaiæ de Cherubim & Seraphim, & labiis carbone tactis non rectè intelligere, aut per commodam allegoriam explicare.

XXV. Seculum à Philastrii obitu nunc quidem agimus XIII, attamen ille post tot seculorum revolutiones redivivus in Ecclesiæ theatrum prodiisse videtur, sub personâ eorum, qui ad Syncretisticam hæresin quæstiones trahunt Philosophicas, de Animæ rationalis origine; de causarum *per se* & *per accidens* naturâ; de ordine tradendi disciplinam Theologicam, & Syncretisticam, i. e. Hæreticum, juxta horum, Hillebrandinis vix meliores Distatus, esse oportet eum, qui doctrinam Theologicam non populariter, sed more in Academiis consveto tractaturus, methodo analyticâ quàm syntheticâ tradere maluerit. Atque ad execratam eorundem familiam redigendi sunt, qui Theologiam practicam esse docent non ob solam praxin fidei, sed etiam ob praxin operum. Item qui necessitatis gradus attendentes, non omnia, Theologum juvantia adminicula omnibus & singulis æquè necessaria ducunt, sed Philosophiæ, Logicæ præsertim & Metaphysicæ peritiam Controversiarum disputatori magis quàm lingvarum Græcæ & Hebraicæ notitiam necessariam, hæc

verò

verò instrumenta, Scripturarum interpretem magis quam ista juvare censent. Sed missos facimus Hæreticos cum antiquos, tum recentiores, & ad S. Augustinum revertimur.

XXVI. Quam ille religiose, pro insigni suâ modestia cautum voluerit, ne cuiquam temerè præter fas & meritum hæresis impingeretur, quam incellerit circumspicere, quantopere circa *regularem hæretici definitionem* struendam laboraverit, docet ejus supra è Præfatione libelli ad Quodvultdeum adducta agnitæ difficultatis confessio. Non quidem mihi tribuo eorum aliquid, quod magnus Augustinus non est ausus; interim tamen periculum facere liceat, utrum aliquam hæretici definitionem, si non exactam omnibusque numeris absolutam, *regularem* quam vocat Augustinus, qualemcunque tamen, non omnino incongruam eruere valeam.

XXVII. Opus hic erit accurata consideratione omnium circumstantiarum, cum ratione objecti circa quod hæresis versatur, tum intuitu personæ, temporis & locorum in quibus sunt nati & educati hæreseos contagio infecti. Objectorum aliqua vel necessitate mediæ, vel solius præcepti, vel utriusque necessitatis & mediæ & præcepti, ad salutem sunt necessaria. Circumstantiam loci & temporis, quantum attinet, non est ista ad eluendum hæreseos crimen sufficiens, sed si quid excusationis largitur, fecerit fortè illa ad prætexendum sanioris informationis defectum. Quæ tamen excusatio, quamvis in illis, quæ sunt necessaria necessitate solius præcepti, locum inveniat, minimè tamen invenit in iis, quæ sunt necessaria & mediæ & præcepti necessitate. Quia igitur hæresis, non illa quæ priori sed posteriori necessitate sunt necessaria occupat, (siquidem hæreticus propriè di-

ctus

Ætus est, qui horum aliquid, quod necessitate utraq̃ue ad salutem est necessarium, negat vel impugnât) excusatio à circumstantia loci vel temporum in quæ inciderunt, vel à sanioris informationis defectu, vel undecunque petita, nihil juvat, atq̃ue ideò parum est attendenda. Exemplum dat *Arianismo infecta ætas*, quâ hi prævaluerunt, horumq̃ue multitudo superavit tunc pressam orthodoxorum Ecclesiam. Ecquis verò affirmare ausit, ideò excusationem mereri Arianam perfidiam amplexos, quod ea ætate vixerint, qua Arianismus regnum obtinuerit, atq̃ue illi sanioris informationis fuerint expertes?

Hæres.

causa materialis s. objectum circa quod.

Infideles.

XXIIX. Causæ rei cuiq̃ue intrinsecæ, constituentes illam in esse istius rei, sunt formalis & materialis. *Causa hæreseos materialis*, objectum est, quod illa respicit, circa quod versatur. Versatur autem circa Religionis negotia, non quidem cuiuslibet, sed Christianæ. Et quum præter hanc adhuc tres aliæ in orbe sint Religiones, *Judaica, Muhammedana, & Ethnica* sive *Pagana*, harum membra in Hæreticorum censum non veniunt, sed *Infidelium* loco habentur. Sunt verò infideles plus quàm Hæretici. Illi enim neque Christiani sunt neque tales videri volunt: Hi non quidem sunt Christiani, pro talibus tamen sese gerunt, nomen Christianum eementiti. Hæreticos igitur esse oportet falsos Christianos, Scholastici, tales, non quidem *secundum esse* sed *secundum dici*, Christianos essent vocaturi. Aquinas loco citato, rem sic declarat: *A rectitudine Fidei Christianæ dupliciter potest quis deviare; Uno modo, quia ipse non vult assentire Christo, & hic habet malam voluntatem circa ipsam fidem, & hoc pertinet ad speciem infidelitatis Paganorum & Judæorum: Alio modo per hoc, quod intendit quidem assentire Christo, sed deficit in eligendo ea, quibus Christo assentiat, quia non eligit quæ verè à Christo tradita sunt, sed*

ea,

ea, quæ sibi propria mens suggerit: & ideo Hæresis est species infidelitatis, pertinet ad eos, qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt. Ita Thomas 2. 2. q. 11. ar. 1. Si hæresis ad eos pertinet, qui fidem Christi profitentur, oportet hæreticos esse Christianos, si non veros, apparenter minimum tales & nomine tenus; oportet eosdem certo modo & peculiari ratione ad Ecclesiam Christianam pertinere eamque respicere. Ad hunc respectum sufficienter repræsentandum, constituerunt aliqui discrimen inter illos, qui sunt quidem *IN Ecclesia*, non tamen sunt *DE Ecclesia*. Sicut membrum, quod tabe correptum exaruit, tamen est membrum, sic hæreseos tabe correpti, membra quidem sunt Ecclesiæ, sed putrida & mortua, quæ ne pars sincera trahatur, sunt amputanda. Ita Imperii Recessus, à receptis & toleratis tribus circa Christianam Religionem dissidentibus & schismate divulsis partibus, truncarunt, (interdicto Religionis exercitio) quicquid præter illas in orbe superest à verâ Christianâ Religione, & trium istarum partium aliquâ divortium faciens. S. Augustinus distinguit inter eos, qui *pertinent ad domum Dei*, quæ est Ecclesia, & eos, qui *pertinent ad compagem domus*. Huc facientia leguntur Tom. VII, de Baptismo contra Donatistas libro VII, cap. LI. De allegatis Ecclesiæ, ibi descriptæ, omnibus prærogativis & excellentiis, de ornamentis, de vasis etiam preciosis & vilioribus, scribit quæ excepta hîc sunt recitanda *Hæc quippè Ecclesia, in bonis fidelibus est, & sanctis Dei servis ubiq; dispersis, & spiritali unitate de vinctis eadem communione Sacramentorum, si ve se facie noverint, si ve non noverint.* Alios autem ita dici constat esse *IN DOMO*, ut pertineant ad *COMPAGEM DOMUS*, nec ad societatem fructiferæ pacificæq; justitiæ, sed sicut dicitur palea esse in frumentis; nam *& istos esse in domo negare*

*Hæret.
sunt IN
sed non
DE Ec-
clesia.*

- II. Tim. 2.* non possumus. Paulo Apostolo dicente; In magna autem domo non solum aurea vasa sunt vel argentea, sed & lignea & fictilia, & alia quidem sunt in honorem, alia verò in contumeliam. Ex hoc numero innumerabili non solum turba intus permanens cor paucorum in tantæ multitudinis comparatione sanctorum, sed etiam diruptis retibus hæreses & schismata existunt in iis, qui jam magis **EX DOMO** quàm **IN DOMO**
- I. Joh. 2.* esse dicendi sunt, de quibus dicitur; Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, separatiores enim sunt jam etiam corporaliter segregati, quàm illi, qui in terris carnaliter vivunt, & spiritualiter separati sunt. Si igitur juxta ista S. Augustini applicatio fiat ad Hæreticos, fuerint quidem illi in domo i. e. Ecclesia Christiana, est non *pertinuerint ad compagem domus*, h. e. ad solidiores domum integrantes, & mutuo nexu & complexu consolidantes firmantesque partes, sed fuerint in Ecclesiâ & inter Christianos, sicut *palea dicitur esse in tritico*.

Error Hæreticus.

XXIX. Tantum de comperente hæreticis jure denominationis, si illa vel ab Ecclesiâ vel à Christianâ Religione accersita in eos sit derivanda illisque tribuenda. Si verò à doctrina horum petenda sit denominatio, Hæreticos ab hæresi denominari manifestum est. Posteaquam verò hæreseos nomen in odiosam transit significationem, atque hodie usitatâ Ecclesiasticâ phrasi, hæterodoxiam & errorem circa Religionem notat, formalem hæreseos rationem in errore sitam esse oportet.

XXX. Esse autem Hæresin talis notæ errorem, qui ipsum fundamentum, cui salus æterna nititur, evertat, & non quemlibet sollicitet & impugnet fidei articulum, sed è primariis aliquem, qui absolute & ita sit necessarius, ut absque eo cognito & credito impossibile sit, ut aliquis hæreditatem regni occupet, hoc, inquam, non quidem, in
termi-

terminis, uti loquimur, terminantibus, aut totidem verbis affirmant Scripturæ, sed è posteriori inde, sicut causa ex effectu, innotescit. Effectus verò Hæreseos est amissio *hereditatis Regni Dei* Gal. V. 21, ubi inter *opera carnis, hereditate Regni Dei* excludentia, refertur. Hæresis autem propriè dicta & summi gradus quum non versetur circa morum, sed Fidei doctrinam, oportet eam esse errorem qui impingat in fidei doctrinam, ad obtinendam *hereditatem Regni Dei* necessariam. Verum quum nulla non fidei doctrina sit propter finem ultimum, atque in eum hominem dirigat, omnis quoque ista doctrina ad obtinendum finem illum ultimum erit necessaria. Quod si verò omnis doctrina fidei, ad salutem est necessaria, in quamlibet cunquē doctrinam fidei, quocunquē modo impingens error, Hæresis erit. Si verò hoc rectè procedat argumentum atque tam latè pateat hæresis, ut quemlibet involvat errorem, paucos & fortè nullos ex hæreticorum numero eximere licebit: siquidem nemo in hac mortalitate ita est ab omni parte beatus, ita perfectus, ut omnis omnino erroris circa fidei doctrinam universam sit expers. Imò ne integra quidem Ecclesiæ particulares ab omni errore ita vacant, ut sint sine omni nævo vel rugâ.

Nulla particularis Ecclesia militans ab omni errore immunis.

XXXI. Sed parræsia ista motura fortè est bilem, ad illorum penetraturam præcordia, qui vel Pontificem, infallibilis mallei ictu omnes conterentem errores jactant & ostentant; vel qui in puritatis possessione sic sese fundatos credunt, ut hanc una cum *vinculo* encomio sint perdituri, si non anathematizent, non *Rejiciant* omnes alios, à privatis suis placitis & imaginationibus vel unguem latum recedentes. Sed sacra ista est tyrannis, quæ quoad flagraverit, Ecclesiæ unitatem mutuamque Christianam charitatem conflagrare oportet. Verum tribuant sibi illi

tantum, quantum velint, cautius crediderim mercari eos, qui *perfectiorem triumphanti Ecclesiae propriam*, nulli adjudicaverint militanti, nec futuri seculi prærogativas anticipando occupaverint. Agnoverunt particularium Ecclesiarum naves, gravissimi Theologi. B. D. *Henricus Höpffnerus*, Academiae Lipsiensis Professor primarius, quo ante annos circiter XLVI, ipse Præceptore sum usus, in *Evangelica Saxonia*, ubi infallibilitatis privilegium, vi dicti Matth. XVI, de *portis inferorum, adversus eam non prevailituris*, divinitus concessum, ad universalem restrinxisset Ecclesiam, particularibus illud adimit, quando libri citati Sectionis II, parte I, Cap. V, pag. 220, Particulares Ecclesias *nullo medio perpetuari*, dicit, quàm *Verbo Dei*, & *licet ministerium Verbi publicum sæpè sit corruptum, tamen manere templum Dei*, quàm diu Christus sponsæ adulteræ mores tolerat, ut semen aliquod sanctum sibi colligat. Quia tamen corruptele, pergit, *continuantur, ideo solius Verbi duratio, quatenus in tali Ecclesia superest, movere debet alios, ut fidei consensu cum tali Ecclesia, quantum ad veritatem attinet, cohereant, errorum autem, etiam diutissime factura continuatio, ad ullum colludium pertrahere non debet.* Et in antegressa Sectionis I. Parte II. Cap. VII. pag. 70. de Particulari Ecclesia, in specie quæ à summè necessariæ Reformationis auctore Lutherana denominatur, ita scribit: *Vitia quædam doctrinæ tantum accidunt, quædam ejus necessaria sunt sequela* 1. *in nostris Ecclesiis non sunt talia, quæ trahunt originem ex doctrinâ, sed communiter ei accidunt ob malitiam hominum.* 2. *illæ, indignè nobis obijciuntur, quum eadem & plura reperiuntur peccata apud Papiſtas, imò talia, quæ ex professione illorum oriuntur.* Et iterum ibidem post aliqua interjecta: *Alterius generis vitia & scandala, quæ non accidens Religionem consequuntur, compluria esse in no-*

stra

sua Ecclesiâ, ultrò sed non sine magno dolore nostro, fatemur.

XXXII. Lipsensem Theologum comitetur Wittebergenfis B. D. *Fridericus Balduinus*. Ille comment. in Epist. Pauli ad Timoth. cautum vult, ne Pauli de Ecclesiâ assertio, quod sit illa *columna & firmamentum veritatis*, ad quamcunque particularem trahatur & applicetur Ecclesiam. *Nemo tam puram*, ait ibi, *querat Ecclesiam particularem in terris, quæ non possit in errorem labi.* In eandem sententiam, B. D. *Hannekenius* in Imperiali civitate Lübecensi olim Superintendens, Irenici sui pag. 807. *Dann keine Kirche auff Erden zu finden / die ohne allen Mangel sey.* In trium istorum omni exceptione majorum testium ore, consistat illa veritas, quod nulla particularis Ecclesia errandi periculo vacet, quod nulla sit absque omni maculâ vel rugâ.

XXXIII. Quia verò *Christus sponsæ suæ adulteræ*, i.e. Ecclesiæ errantis, *mores tolerat* (ut B. Höpffneri verba mea faciam) debemus etiam nos errores quantumvis manifestos, sic tolerare in proximis errantibus, ne propterea schisma faciamus. Unde porrò liquet errores tales oportere esse *tolerabiles*. Hæretici autem errores non sunt tolerabiles, quia jus adeundi hæreditatem Regni Dei adimunt. Non intellectum itaque voluit B. D. Höpffnerus, per *mores sponsæ adulteræ*, quos *Christus toleraverit*, hæreticos mores aut errores.

Errores tolerabiles.

Errores intolerabiles.

XXXIV. Porrò si dogma hæreticum, jus adeundi hæreditatem Regni Dei adimit, hæretico dogmati oppositum dogma catholicum, ad retinendum jus illud necessarium esse oportet. Necessum utique est, ut negatio aut impugnatio hæretici, versetur circa dogma ad retinendum jus hæreditatis Regni Dei necessarium. Si impugnaverit aut

Hæretici dogmatis qualitas.

negaverit dogma aliquod, ad jus illud retinendum non simpliciter necessarium, negato dogmati oppositum dogma, affirmans hoc quod ille negat, non fuerit fundamentale dogma.

De gradibus necessitatis.

Necessitas Medii & Præcepti.

XXXV. Verum enim verò, quum plura ad retinendum jus hæreditatis vitæ æternæ necessaria concurrant, necessitas autem gradus habeat, atque hinc singula ad finem assequendum necessaria, non pari necessitatis gradu sint necessaria, cautione opus est, ne minus necessaria cum simpliciter & absolute, sive summo necessitatis gradu necessariis confundantur. Ad quam confusionem evitandam fecerit accuratior distinctio horum, quæ ad finem ultimum necessaria sunt *necessitate Medii*, ab iis quæ sunt necessaria *necessitate Præcepti* vel solius, vel utriusque *& Medii & Præcepti necessitate*. Paulo prius digito intento, nunc plenius explicandæ distinctionis factum est indicium. Suppeditabit autem illam B. Parens meus, cujus circa difficultum quæstionum solutionem dexteritas, nulla indiget commendatione. Parte I Responsi Moguntinis redditi Num. LXIV & LXV leguntur, quæ negotio huic conficiendo quum sint sufficientia, integra recitari merentur. Inter necessitatem præcepti & medii, ait ibi, distinguere ceperunt nonnulli Scholastici, præsertim posteriores. Quod necessarium est necessitate medii, à Dei beneplacito & ordinatione pendere oportet. Divini enim fuit arbitrii constituere, quodnam obtinendo fini, qui est salus animarum & æterna beatitudo, deputare vellent medium. Quum autem ad hunc finem hominem, ut hominem, sive ut rationalem creaturam perducere consentaneum fuerit, videri possit ex rei naturâ requiri, certè nihil magis esse congruum, quàm ut homo non sine agnitione Redemptoris sui, & tanti per ipsum præstiti beneficii, servetur. Proximum igitur

igitur & immediatum, ut ita dicam, medium est notitia & fides Redemptoris Jesu Christi *ἡμεῖς*, cum quâ complicatur, ut ostendimus, aliorum quoque nonnullorum notitia & fides, quod sine hisce itidem cognitis & creditis integra esse nequeat. Loquimur autem hîc de fide non aliter, quàm quatenus ab intellectu removel ignorantiam, per quam actus fiduciæ, spei, caritatis, cultusque Deo Creatori & Redemptori debiti unâ cum ipsâ salute excluderentur. Cæterum quod ad salutem ejusmodi necessitate mediî à parte nostrâ exigitur, sive per nos præstari oportet, id quoque necessarium est necessitate præcepti. Quod enim Deus voluit à parte nostrâ medium esse, id quoque nobis ut adhiberemus, vel in actum traduceremus, præcepit sive injunxit, nam & aliàs ad eum, qui omnibus præest, & omnes in finem dirigit, pertinet, ut media consequendo fini necessaria præscribat, & ea reapse suscipi sive in actum transferri præcipiat. Hactenus igitur quod necessarium est necessitate mediî, id ipsum etiam necessarium est necessitate præcepti. Idem quoque positivè concurrit, & simpliciter est necessarium, adeò ut si desit, quacunque tandem occasione vel causâ defuerit, salute excidas; nec locum inveniat excusatio ab ignorantia moraliter insuperabili, vel undecunque petatur. Quæ verò necessaria sunt solâ necessitate præcepti: tanto rigore non constringuntur, quin si per ignorantiam inculpabilem, vel virium, aut objecti, aut adminiculorum operi necessariorum absentiam & defectum omittantur, veniam inveniant. Quæ tamen ipsa etiam si non referantur proximè ad finem ultimum, ut media: possunt nihilominus ad alium non ultimum finem, verbi gratiâ, augmentum, conservationem vel confirmationem gratiæ, ut particularia media, quorum inevitabilis defectus aliunde suppleri queat, referri. Ita se habet, quod

„ quod adultos attinet, usus sacramentorum. Nec multum
 „ absimilis ratio observationis mandatorum divinatorum mo-
 „ raliū. Neque enim hæc observatio ad impetrandam
 „ æternam salutem concurrat positivè, ut vera causa, vel me-
 „ dium, nisi fortè *medium* appellare libeat, quidquid inter
 „ initium salutis & finem reapse possessum intercedit, vel
 „ eum quocunque modo præcedit: quæ fuerit vocabuli,
 „ uti hic adhibetur, impropria & æquivoca acceptio.

*Fidem
constitu-
entia,*

*Summi
gradus
hæreti-
cæ,*

XXXVII. Ex istis B. Calixti liquet, quod necessaria
 necessitate medii, sic simpliciter & absolutè sint necessaria,
 ut ne quidem ab invincibili ignorantia accersitæ excusationi
 relinquatur locus. Pari igitur passu ambulant cum illis, quæ
 fidem secundum se & substantiam suam constituunt in esse
 fidei salvificæ, siquidem hæc sola & non alia sunt cogniti &
 creditu necessaria, necessitate tùm medii tùm præcepti, i. e.
 absolutè & simpliciter. Complectitur autem talia velut in
 compendio *Symbolum Apostolicum*. Horum aliquid ne-
 gans vel impugnans, quum vim faciat alicui, quod fidem
 salvificam constituit, & necessarium est necessitate tùm
 medii tùm præcepti, i. e. in summo necessitatis gradu ne-
 cessarium, esse quoque oportet sic obstinatè negantem &
 impugnantem hæreticorum Principem, qui inter alios
 emineat.

XXXIX. Verum quum præter illa sint alia, non
 æquè sed minus & in inferiori necessitatis gradu necessa-
 ria, qualia sunt fidem antecedentia & consequentia, atque
 quæcunq; alia necessaria necessitate solius præcepti; quæri-
 tur, an talium quoq; infitatio, sive qualiscunq; circa talia er-
 ror, faciat hæreticum? Qui cum affirmantibus faciunt, illi
 non possunt non, hæreseos gradus statuere, gradibus necessi-
 tatis proportionatos, sic ut ad necessitatis gradus accom-
 modatis

modatis gradibus hæreseos, dicant, alium in summo, alium in mediocri seu medio, alium in infimo hæreseos gradu esse hæreticum. Sed quum hæreseon multiplicatio, non sit è re Christianâ, atq; abominabile hætenus inter Christianos hæreseos crimen istoc pacto non possit non evilesce, durum insuper & inhumanum sit, sic hallucinanti, ut ab errore quidem non sit immunis, exitialiter tamen non erret, hæreseos notam inürere, ad eos accedere mallem, qui pro hæreticis illos solos habent, qui articulum aliquem fidei ita sicut diximus absolute & simpliciter ad salutem necessarium directè & cum pertinacia impugnant, atq; quantum in ipsis est everunt..

*Admissis
hæresi
gradibus,
multipli-
cantur
hæreses.*

*Proprie
dicti hæ-
retici.*

XXXIX. Huc quoq; collimasse videtur *S. Augustinus*, quando errorem quemcunque hæresin esse negavit, quamvis sine errore hæresis esse non possit. Accedit quod multa, in quibus facilis est lapsus, non ad quosvis pertineant, sed ad eruditiores & peritiores tantum, quippè quæ faciant non ad substantiam, sed *peritiam fidei*. Quæcunque verò non omnibus salvandis sed certis tantum personis, Ecclesiæ nempe Doctoribus, sunt necessaria, absolute & simpliciter ad obtinendam salutem necessaria esse non possunt; quia non soli eruditi, sed simpliciores quoque Christiani, regni Dei futuri sunt hæredes. Non aliâ autem fide salvantur illi quàm salvantur hi. Et per quod *medium* hi obtinent possessionem Regni, per idem medium obtinebunt etiam illi. Quanto igitur quisq; feliciter excoluerit fidei peritiam, tanto futurus est melior non quidem Christianus, sed Theologus. Et, si quis horum quæ ad accuratiorem doctrinæ fidei notitiam pertinent, minus fuerit peritus, & circa talia erraverit, non tamen ea propter exitialiter errasse, censendum fuerit, quia à talibus Deus salutem non suspendit. Non autem suspendisse, inde fit manifestum, quod

*Peritia
fidei non
omnibus,
atq; ideo
non sim-
pliciter
necessaria*

E

taliū

talium ignorantia non damnat. Si enim damnet, imperitorum, quorum numerus longè est maximus, vix ullus damnationi sese esset subducturus. Quod si verò à talibus, qualia diximus, non simpliciter necessariis, salus non est suspensa, error quoque circa talia non poterit damnare. Quicunque verò error non damnat, non est error hæreticus. Atqui error circa talia, quæ fundamento fidei sunt superstructa, non ad *fidem constituentia*, seu *principaliter*, sicut Bonaventura vocat, *credenda*, sed ad peritiam fidei faciunt, non damnat. Ergo circa talia error, non est hæreticus error. Atque ita statuendum esse existimaverim, de iis erroribus, qui sese in doctrinam fidei insinuant quidem, ipsum tamen fundamentum non arquant, non fidem in esse fidei salvificæ constituentium mysteriorum substantiam, sed horum duntaxat appendices & quæstiones juxta fundamenta emergentes, vel aliqua didacticam attinentia, ut *servus Dei aptus sit ad docendum*, concernunt.

XL. Quamvis verò singuli Ecclesiasticum munus sustinentes, non polleant *docendi aptitudine* ex æquo, sed in aliis sit illa minus in aliis magis perfecta, non tamen minus concinna aut commoda fundamentalis cujusdam articuli explicatio, ipsius articuli substantiæ quicquam derogat: nec *docendi aptitudo*, vel dexteritas eximendi scrupulos, modusque, illud quod in dubium vocatur feliciter è S. Scripturâ probandi, evidenterque evincendi, pertinet ad omnes, sicut nec ista posse omnibus salvandis est necessarium, quantumvis Articulus, circa cujus dilucidationem occupati sunt interpretes, præcisè ad adipiscendam salutem sit necessarius. Res exemplo erit clarior. Credere Christum & Spiritum Sanctum esse unum verum Deum, sic simpliciter ad salutem est necessarium, ut qui
non

non credit, nec Christianus cenſeri, nec æternæ ſalutis compoſ reddi mereatur. Si tamen in credentis animo, dubitationes ſuboreantur, eximendæ illæ ſunt, adhiſtis evidentibus S. Scripturæ dictis atque inde deductis argumentis veritatem evincentibus. Quamvis verò illud quod demonstratur & evincitur, ſubſtantiam fidei ſalvificæ attingat, atque ſine illo cognito & credito ſalvari nemo poſſit, modus tamen demonſtrandi & evincendi, non ad ſubſtantiam ſed peritiam fidei pertinet. Non eſt neceſſarius omnibus ſalvandis, ſed illis poſſiſſimum, quibus credita eſt animarum cura, quorum officii eſt proſpicere, ne quis fidei naufragium faciat & pereat. Deinde, ſecundum vocatos *Dei ſervos* i. e. ordinatos Verbi miniſtros, obligati quoque ſunt ad illud Chriſtianæ charitatis officium proximo præſtandum, quicunque peritiores, quantumvis fuerint Laicii, penes quos eſt facultas & qui aliqua fidei peritia pollent. Et quo quiſque officio docendi functus fuerit ſelius, tantò melior ſurtis eſt, non quidem Chriſtianus ſed Scripturæ Interpres, penes quem ſit, non indifferenter ab omnibus & ſingulis ſalvandis, ſed à *Servo Dei* requiſita *docendi aptitudo*.

XLI. Haſtenus igitur alligata veluti hæreſis ad fidei fundamentum. Aſt hîc pridem mota reddit difficultas, quo uſque fundamentum illud ſe extendat? Solutionem difficiliorem reddit S. Scripturæ ſilentium, in quâ non reperitur fundamentum illud definitis circumſcriptum terminis. Quicquid verò huius ſit, illa poſſiſſimum Myſteria ad fundamentum Chriſtianæ fidei & doctrinæ pertinere oportet, quæ inter alia eminent, ſiquidem illa extra controverſiam ad finem vocationis noſtræ obtinendum, ſic ſimpliciter & abſolutè ſunt neceſſaria, ut abſq; iis cognitis & creditis planè ſit impoſſibile hæreditatis

Regni cælorum fieri participem. Talia autem sunt, quæ necessitate Medii necessaria esse diximus, quæ tanto constringuntur rigore, ut si desint, quacunque tandem occasione vel causâ defuerint, salute excidas; nec locum inveniat excusatio ab ignorantia moraliter insuperabili, vel undecunque petatur; quemadmodum B. D. Georgium Calixtum doctorem, supra adduximus.

XLII. Duo autem hîc requiruntur *notitia & fides*. His opponitur *ignorantia*, & ejus, quod cognitum fuerit, *insciatio & abnegatio*. Objecta autem, quorum notitia & fides requiritur, *Symbolum Apostolicum* complectitur, & veluti in compendio exhibet. Aureæ hujus catenæ articulum aliquem si quis vel ignoret, vel cognitum neget, ex. gr. si planè ignoret, vel si cognoverit, tamen non credat aut neget, unum esse essentiâ Deum & trinum personis; item, Filium Dei esse incarnatum, satisfecisse pro peccatis totius mundi, atque his paria; talia, inquam, si quis ignoret, vel si compertum habeat & tamen neget, non magis salvari posse ignorantem quàm negantem, quantumvis ignorantia sit invincibilis & insuperabilis. Talis agnoscenda videtur in Novi Orbis incolis, quibus, antequam ille detegeretur, immemorabili temporis spacio prædicatum non fuit Evangelium. Nec tamen idè sunt excusabiles, quia absolutæ necessitatis requisitum vel salutis medium à Divinâ pendens institutione, ignorant. Etenim Deus pro liberrimo suo arbitrio & beneplacito, media ista huic deputavit fini, ut omnes, qui iis ita, sicut ipse instituit & ordinavit, uterentur, salvi fierent, qui non uterentur, vel etiam ob ignorantiam uti nequeant, damnarentur. Et quum insuperabilitas vel evidens inevitabilitas, ignorantiam non excuset, perinde fuerit, si ve suâ propriâ si ve majorum culpâ ignoraverint. Quia enim posteri cum majori-

*Ignoran-
tia & ne-
gatio sa-
lute ex-
cludens.*

*Ameri-
canorum
ignorantia inexcusabilis.*

majoribus moraliter sunt idem, non immeritò illi horum luunt culpam: sicut & nos primorum parentum transgressionis culpam, in hunc usque ferimus diem, & latura est omnis, si quæ expectanda, posteritas.

XLIII. Cæterum crudele & cum infinitâ Divinâ misericordiâ pugnans decretum esse videtur, quod ab notitia eorum, quæ non propriâ sed alienâ culpâ ignorantur, æternam suspendit salutem, atque ignorantiam quantumvis insuperabilem æterno supplicio punitam voluit. Arcanda igitur ignorantia illa est, intra angustiores necessitatis terminos eorum, quæ necessitate medii, i. e. absolute & simpliciter necessaria sunt, cavendumque ne ad dogmata fidei quæcunque, aut Scripturam Canonicam universam extendatur. Multa enim leguntur in Sacra pagina satis disertè expressâ, quæ impunè tam diu ignorare licet, quàm diu ignorantia non est affectata. Quamprimum autem, sive propriâ industriâ, sive alterius indicio, Divinitus revelatum Verbum, hoc vel illud affirmare rescivero, negare illud minimè ausim, quantumvis assertio à capto humano & vulgari rerum ordine, cui adsuevimus, abluat. Etenim si eorum aliquid, quod prius sine noxa & salutis detrimento ignorare fidelis alioquin Dei cultor poterat, tunc quando cognitum est, negare præsumat, in æternum peribit, non quidem quod agnoscere & recipere detrectet aliquod salutis medium, sed propter malitiam voluntatis; tam desperatam, ut credere aliquid & admittere detrectet, quod ab ipso Deo, falli & fallere nescio, revelatum noverit, & antea ignoratum, Divinitus revelati Verbi indicio resciverit. Exemplo sit historia, quæ Judicum XV legitur de *Simfone*, qui propter ablatam sibi uxorem, segetes Philistinorum, junctis vulpium caudis faces appendens accensas, exussit. Innumeri fortè, ex infimâ præsertim plebe, sunt homines,

Ignorantia revelatorum innocua.

quibus istius historiæ nihil unquam innotuit, nec tamen obstat aut impedit ignorantia ista, quo minus ignorantes, cætera si sint paria, salventur. Ubi autem innotuerit, Deum ipsum infallibili Verbo, rem sic & non aliter gestam revelasse, & negare non desierit, periturus est, eo quod *θεοπιστίας* Divini Verbi in discrimen vocet, atque eum, qui ipsa est veritas, ideo quod res ridiculæ gesta sibi videatur, mendacii arguat. Totius rei summam paucis complectitur *D. Job. Hulsemannus* quando Disput. de Symb. Cap. VII Th. ultima, *Multa & innumera*, dicit, *in Scripturâ contenta, posse (salvâ salute) ignorari, nulla autem negari.*

XLIV. Quod si verò Biblicas tales historias & quæ in Scriptura continentur plura alia his non dissimilia, credendi necessitas est tanta, ut eorum qui non sunt creduli illis, negatio damnet, ad aliquam horum, quæ commemorata sunt necessitatem illa fuerint redigenda. Sed nec ad necessitatem medii, nec præcepti referri poterunt: siquidem Deus ipsam illam de Simsonis vulpeculis historiam, nec huic multum dissimiles plures alias, sacro codici ideo insertas voluit, ut essent *salutis medium*; nec talia historias istas attinentia & respicientia *dedit præcepta*, per quæ observata salvemur: credenda potius fuerint talia, postquam innotuerunt, propter Scripturæ non quidem præcipientis, sed commemorantis & affirmantis auctoritatem. Ad credendum igitur talia non alia nos stringit necessitas, quàm illa ipsa quæ obligat ad credendum universa, quæ ipsum Deum dixisse & adfirmasse novimus. Dixit autem ille atque per os Moïsis, Prophetarum & Apostolorum, loquutus nobis est multa alia, quin etiam ejus ordinis aliqua, in quibus nullâ vel medii vel præcepti urgemur necessitate, sed requiritur talis solummodo *fides, quæ historica* quidem sit, certitudinem tamen gignat non humanam, sed Divinam & infallibilem, propter

*Fides hi-
storica cer-
titudinis
Divina.*

propter infallibilem referentis & dicentis auctoritatem; omnem falsi formidinem penitus excludentem. Nec tamen prius ad fidem relatis perhibendam, obligat Divina auctoritas quenkum, quàm innotuerit rem commemoratam Deum habere auctorem, à quo sit profecta.

XLV. Improbata nobis, non procul hinc, hæresium est multiplicatio, atque subinde demonstratum, & non esse eam è re Christiana, & vilescere eo pacto apud Christianos hæreseos abominationem. Ast multiplicatura sunt hæresium numerum, hætenus admissa, in infinitum. Etenim si omnis in sacris Bibliis commemorata historia infirmitas hæreditate Regni Dei excludit, omnis verò hæreditate Dei excludens error, hæresis est, tot oportet oriri & existere hæreses, quot tales, ab his illisve, non recipiuntur historiae. Sed responderetur, omnem quidem errorem hæreticum, inter opera carnis à Paulo relatum, excludere hæreditate Regni Dei, nec tamen vice versa, omne vitium hæreditate Regni Dei excludens, esse Hæresin. Potest enim aliquis salutis jacturam facere etiam si non fuerit hæreticus, etiam si nullum salutis simpliciter necessarium *medium* neglexerit. Etenim si vitam Christiano vixerit indignam; si *sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*, non fuerit *sectatus* Hebr. XII, 14; si præcepta Decalogi datâ operâ violaverit, non visurus est dominum. Quantumvis videlicet per horum præceptorum observationem nemo salvetur, damnat tamen eorundem proëretica violatio, impietatis studium prohibet atque intercludit aditum ad vitam æternam. Atque hinc huic studio contrarium studium, nempe pietatis & sanctioniæ, avocans & retrahens ab aduetâ impietate, quæ obstaculo erat futura & prohibitura quo minus impietati studens ingrederetur in regnum cælorum, est *causa removens* impedimentum

pro-

prohibens aditum, ingressum, occupationem, possessionemque regni. Est videlicet studium illud, *via regni* cælorum, non *causa regnandi*, nempe non efficiens, non per se influens in effectum eumvè producens.

XLVI. Cæterum quum facilius sit dicere quid res non sit, quam quid sit, videamus nunc quid non sit Hæresis vel Hæreticus. Certè non est talis, qui incidit in errorem aliquem in doctrinam vel Sacramentorum vel morum illidentem. Nempe talis doctrina, quum non sit pars doctrinæ fidei essentialis seu substantialis, non est illa propriè dictæ hæreseos objectum. Nec est hæreticus, qui aliquid in Scripturâ revelatum ignorat: nec ille, qui revelatorum aliquid, (quam diu videlicet revelatum illud esse nescit) vel non credit, vel etiam negat. Si verò innotuerit, & tamen illud negaverit, non quidem Hæreticus, sed tam desperatæ malitiæ homo fuerit, ut Deus suâ gratiâ eum dignari, & ad vitæ æternæ hæreditatem admittere non magis quàm hæreticum velit. Nec etiam hæreticus est, qui in aliquod ad salutem non proximè sed *remotè*, non simpliciter nec absolutè necessarium per errorem impingit. Multò igitur minùs hæreticus erit, qui eorum aliquid, quod est necessarium solâ necessitate præcepti, non ita, sicut secundum Divinam institutionem & mandatum debeat, observat, & vel omittendo vel committendo atque secus quàm fieri debebat agendo, delinquit. Cautione opus hic est, ut error sive agendo sive omittendo commissus, omni proëresi vacet careatque. Etenim si non ex imbecillitate humanâ, imperitiâ vel ignorantia, sed ex malitiâ pecaverit, futurus est non quidem hæreticus, attamen inexcusabilis. Et oportet insuper ignorantiam illam esse insuperabilem & invincibilem. Per talem si aliquis in errorem inductus aliquid præcepto Divino prohibitum

*Medium
remotum.*

hibitum egerit, vel aliquid injunctum intermiserit, dicere poterit cum Paulo, *Misericordiam à Domino consecutus sum, quoniam ignorans feci.* Si verò ignorantia vincibilis fuerit & affectata, degenerabit commissio in malitiæ peccatum, quale æternam meretur damnationem. *1. Tim. I. 16-*

XLVII. Invincibilis autem ignorantia secundum *Thomam Aquinatem* est illa demum, quæ studio superari nequit, i. e. quæ nullâ humanâ industriâ, nec adhibito serio studio superari, aut ignorantia oppositâ scientiâ atque veritatis notitiâ investigari potest. Unde etiam dicitur insuperabilis vel invincibilis.

XLIIIX. Eadem operâ quâ demonstravimus, quid Hæresis & Hæreticus *non sit*, in aliqualem notitiam ejus *quid sit*, duxisse videmur, siquidem oppositum ejus quod non est, esse oportet. Ex. gr. facilius est dicere, quid Deus non sit, quàm quid sit. Interim posterius non obscure innotescit per prius. Sic, qui dicit Deum esse non creatum, non finitum, non mortalem, is dicit horum, quæ Deus non esse affirmatur opposita Deo competere, nempe esse eum increatum, infinitum, immortalem. Ad eundem modum hîc quoque procedit ille qui ostendens quid hæresis non sit, tacitè quid illa sit insinuat. Nempe si hæresis non est error circa Sacramentorum & Morum doctrinam, non circa agenda, oportet eam esse errorem circa Credenda, talem videlicet, qui aliquam fidei doctrinam sollicitet aut evertat. Ratio est, quod omnia dogmata Theologica vel ad agenda, vel ad credenda, vel ad morum vel ad fidei doctrinam sunt reducenda. Si igitur hæresis non tangit morum doctrinam, necessum est ut impingat in doctrinam fidei, quia tertium non datur. Et quum non tantum major sit necessitas (in ordine ad salutem) credendorum, quàm agendorum, sed etiam ipsa credenda non pari necessitatis gradu ad salutem sint necessaria, in

*Necessitas
gradus*

F

confi-

considerationem hîc quoque vocandi sunt necessitatis gradus. In alio enim necessitatis gradu collocata sunt necessaria necessitate solius præcepti, in alio constituuntur necessaria necessitate medii. Quod si itaque non est hæreticus, qui dogma aliquod, solâ necessitate præcepti necessarium impugnat vel negat vel per insuperabilem & invincibilem ignorat ignorantiam, oportet illum demum esse hæreticum, qui dogma aliquod non solâ præcepti necessitate, sed in sublimiori necessitatis gradu necessarium, impugnat vel negat. Talia verò dogmata illa sunt, quæ necessaria dicuntur necessitate medii.

*De Salu-
tis Me-
dio,*

XLIX. Medii autem vox quum & ipsa latissimæ sit significationis, & improprie atq; abusive sumta, omne illud quod inter principium & finem intercedit, vel eum quocunque modo præcedit, denotet, nos quando errorem in aliquid, quod necessarium est necessitate medi impingentem, Hæresin esse dicimus, non medium remotum, sed proximum, ad salutem obtinendam positivè ut vera causa concurrens intellectum volumus. Rem hanc [exemplis à Sacramentorum usu & observatione legis Divinæ moralis, accersitis illustrat] B. D. Calixtus Responsi Moguntinis oppositi parte primâ Num. LXVI, ubi, postquam egregiè de necessitate medii & præcepti egisset, impropriad & æquivocam *Medii* significationem evolvit: Huc facientia viri verba quum Numero XXXVI sint adducta, ad ea in quæ definit oratio illa, Lectorem remittimus.

L. Ex his igitur, quæ huc usque dicta sunt liquet, Hæresin esse errorem circa doctrinam fidei. Verum quum eorum aliqua, quæ ad fidem spectant, eam antecedant, alia constituent, alia eandem consequantur, quanta singulorum in ordine ad salutem sit necessitas, hîc est expendendum. Antecedentia & consequentia non

non sunt eo necessitatis gradu necessaria, quo necessaria sunt constituentia fidem. Et quum illa ad obtinendum finem ultimum, non ita sint necessaria, ut iis non cognitis obtineri ille nullo modo possit, sine salutis dispendio horum notitia carere poterunt laici & simpliciores Christiani, minime verò illi, qui aliorum sunt doctores ac magistri. Necessaria autem his est exacta talium notitia, non quidem ut per eam salventur, sed ut sint ad docendi munus atque veritatem ab erroribus tuendam, tanto magis apti & idonei. Hanc verò dexteritatem Paulus II. ad Timoth. II, 15, non ab omnibus salvandis, sed à *servis & operariis Domini* requirit, ut videlicet valeant *ὡς δοῦλοι καὶ ὡς ἔργατοι* rectè secare sermonem veritatis, & sint *apti ad docendum*, atq; ad *erudiendum eos, qui obfistunt*: quam Episcopi instructionem sub initium Epist. ad Titum repetit, & inter alia ab eo requirit, *ut sit tenax ejus, qui secundum doctrinam est fidelis sermonis, ut potens sit etiam exhortari per doctrinam sanam, καὶ τὰς ἀντιλέγοντας ἐλέγχει*, *contradicentes convincere*. Non exigit autem ista Paulus ab operario & servo Domini vel Episcopo, ut per ea præstita salvus fiat, sed ne *erubescat*, in conflictu cum iis, qui *obfistunt* vel *contradicunt*, quum eos debeat *convincere*.

LI. Laici verò imperitiores quum ad ista præstanda non sint obligati, quamvis *constituentium* notitiâ, citra salutis dispendium carere non possint, carere tamen possunt aliorum notitiâ ad salutem minùs necessariorum, qualia sunt fidem vel antecedentia, vel eandem consequentia, vel necessaria ad subeundum certamen cum obfistentibus, & convincendum contradicentes, vel etiam necessaria solius præcepti necessitate. *Constituentia fidem* coincidunt cum iis, quæ necessaria sunt *necessitate medii*. Quicumque igitur circa constituentia fidem errat, hæreticè errat; & qui horum aliquid, quod fidem in esse fidei salviificæ consti-

tuit, negat vel impugnat, Hæreticus est. Reliquorum verò, quæ diximus, aliquid negando vel impugnando labefactans, non quidem hæreticus, heterodoxus tamen est, ob quam heterodoxiam, erroris quidem, attamen non hæretici erroris, est damnandus.

LII. Sed quantumvis ista, quæ huc usq; sunt ita constituta, substernantur, nondum tamen solutus est intricatissimus nodus, sed recurrit iterum prior difficultas, sita in determinatione eorum, quæ ad constituentia fidem pertinent. Ista omnia complectitur quidem ambitu suo S. Scriptura, nec tamen segregat articulos constituentes fidem in esse fidei salvificæ à non constituentibus, à minus necessariis; simpliciter fundamentales ab iis, qui à fundamento sunt remotiores. Quinam igitur articulorum, quos Scriptura suggerit, sint tales, docere oportet Scripturæ interpretem. Ipsa verò Scriptura quum sit sui ipsius sufficiens interpretis, attendendum erit, quænam illa dogmata sub *magni pietatis mysterii* I. Tim. III. v. ultimo, sub *gloriosi Mysterii* Coloss. I. 27. elogio commendet, & quibus præ reliquis tribuat aliquam prærogativam. Quia verò non est cuiusvis Scripturam per Scripturam interpretari, sed est munus illud Ecclesiæ proprium, accedat etiam & applicetur *Ecclesiasticæ interpretationis linea*. Ad Scripturæ autem interpretationem inter alia etiam hoc pertinet, ut eorum quæ sunt præ aliis potiora & præcipua, quæ magis sunt minusve ad salutem cognitu necessaria dogmata, indicium faciat interpretis. Standum igitur & acquiescendum, in hoc quidem negotio, fuerit in universalis primitivæ Ecclesiæ sententiâ, quæ ex ejusdem continuâ praxi innotescit. Quæ verò fuerit Ecclesiæ universaliter recepta praxis, Conciliorum Acta, & historiæ Ecclesiasticæ scriptores tradunt. Ex hac verò traditione innotescit, propter

S. Script.
sui ipsius
interpretis

Ecclesiæ
interpre-
satio

Ecclesiæ
praxis.

PROPTER QUOS ERRORES DAMNATI HÆRET. 39

propter quos articulos negatos vel impugnatos hæreseos ab Ecclesiâ universâ damnati sint negantes & impugnantes. Eos igitur articulos, propter quos negatos vel impugnatos in Conciliis œcumenicis damnati & hæretici declarati sunt omnes contradicentes, eos, inquam, articulos fidem constituentia & ad salutem, necessitate medii, i. e. absolutè necessaria dogmata esse oportet, nî enim tantâ necessitate essent necessaria, propter errorem circaea non fuissent damnati, & è gremio Ecclesiæ, extra quam nulla est salus, ejecti.

LIII. Intellectum autem volumus errores, quos Ecclesia damnationis sententiam ferens, principaliter respexit, & propter quos solos damnavit errantes. Possunt enim plures in uno subjecto concurrere errores, qui tamen singuli non sunt æquè perniciosi. Et quum nullus ferè error sit solitarius, sed unum plerumque comitentur plures, non tamen singuli sunt hæretici errores. Nec sequitur, hunc vel istum errorem erravit hæreticus, ergò est error hæreticus: sed ille demum error pro hæretico habendus, propter quem, & cujus solius intuitu errans est condemnatus. Haud igitur rectè inferunt, qui sic inferunt: Hunc illumve inter alios errorem erravit, verbi gr. *Aërius* hæreseos damnatus, ergo error iste est error hæreticus. Limitanda potius ita est propositio: Cujus erroris intuitu *Aërius* hæreseos est damnatus, ille est error hæreticus. Cujus verò erroris intuitu hæreseos non est damnatus, ille error non est error hæreticus. Quapropter rectè inferitur, fundamentale, fidem constituens dogma, esse illud, in quod impingat error hæretici, non quidem omnis aut quicunque, sed ille demum, quem Ecclesia in damnationis sententiâ respexerit.

*Hæretici
damnati
propter
errores
principa-
les.*

LIV. Damnati autem sunt hæretici non ob alios errores

*Fidei fun-
damenti
immuta-
bile.*

rores quàm tales, qui impingerent in fidei fundamentum. Et est de fundamenti hujus naturâ & essentiâ, ut sit *immutabile*, excludens augmentum & decrementum, accessionem & imminutionem. Etenim addi vel demi huic fundamento non magis aliquid potest, salvâ quidem manente ejus essentiâ, quàm addi aut demi potest numeris, ut maneant iidem numeri. Exempli gr. quaternario numero five addas aliquid five demas, non manet numerus quaternarius. Ad eundem modum, si fundamento fidei salvificæ, five addas five demas aliquid, non manet idem fundamentum, quod erat prius. Si enim admitteret diminutionem, futurum illud esset mutilum & imperfectum. Sicut homo dextrâ aliove membro minutus, non perfectus, sed mutilus est homo. Si admitteret aliquam accessionem & augmentum, olim fuisset imperfectum, & caruisset antehac Ecclesia aliquo ad salutem necessario fidei fundamento. Si hoc, majores nostri aliquo ad assequendam salutem necessario fidei articulo destituti, salvi facti haud essent: quod tamen Deus nolit! Non igitur credamus, salvari nos per aliam locupletiores aut ampliores fidem, quàm sunt servati majores nostri, inprimis melioribus purioribusque seculis. Servantur igitur, quotquot servantur per unam eandemque fidem, id est, doctrinam fidei. Hanc *fidem* Paulus ad Epheseos scribens UNAM vocat, Cap. IV, 5. quasi diceret, ratione objecti, usque adeò eam esse immutabilem, ut eâdem fide, quâ salvamur nos, salvi quoque facti sint fideles Veteris Testamenti. Sicut enim nos salvamur fide in Messiam exhibitum & incarnatum, passum, mortuum, exaltatum ad dextram Dei Patris, ita illi salvi facti sunt fide in eundem Messiam promissum & exhibendum. Haftenus igitur UNA FIDES, i. e. unum objectum fidei, atque illud immutabile, quamvis pro temporum

porum & circumstantiarum, in actum deductæ exhibitioni annexarum diversitate, non fides ipsa, quo ad objectum, sed doctrina fidei mutationem sit passa. Hæc ipsa tamen doctrina fidei, per quam salvantur omnes fideles Novi Testamenti, & ipsa est immutabilis; quippè quæ in S. Judæ Epistola v. 3, SEMEL TRADITA esse dicitur: nempe tradita & prædicata à principio, per Christum & ejus Apostolos, *Sanctis* i. e. fidelibus, quos hortatur, ut caveant, ne in eâ vel tantillum mutetur, decertentque omni opum vi, ne ullâ ex parte vel minuatur vel augeatur. Non malè in hunc locum *Estius*, quando *observandum* esse dicit quod S. Judas ait; SEMEL TRADITÆ. *Nam præter hoc quod dicit traditæ non scriptæ; primum indicat fidem semel ab Apostolis acceptam nullo postea tempore mutandam esse: quod faciebant Simoniani primi hæretici: sed perpetuo mordicus retinendam, ac pro ea fortiter decertandum..* Deinde subindicat id quod Patres docent, fidei nihil addi posse, quia nimirum tota semel tradita sit: instar depositi quod ita servandum datur, ut nec addi quicquam ei, nec auferri debeat. Hinc illud Pauli ad dilectum discipulum, Depositum custodi I Tim. IV & II Tim. I. *Quare ne ullæ revelationes, quæ fidei addant aliquid, expectandæ sunt aut recipiendæ: sed tantum tenenda & explicanda quæ semel sunt tradita, quod sit etiam per Conciliorum decreta contra novas insurgentes hæreses.* Ista Guilielmus Estius; quæ si vera sunt, ut certe sunt verissima, verum esse non potest illud, quod Traditionibus non-scriptis Pontificiorum aliqui præcipitanter tribuant.

Sufficien-
tia Symb.
Apost. pro-
batur (1)

LV. Quænam verò dogmata purioris ævi Christiani habuerint pro talibus, quæ fidem salvificam constituerent, docet rursus praxis Ecclesiæ, circa Baptismi collationem usitata. Adulti ad baptismum admissi habebantur pro veris Christianis

argumen-
to à praxi
Ecclesiæ
circa Ba-
ptismi col-
lationem.

nis & fidelibus. Quâ igitur præviâ fidei professione in primitivâ Ecclesiâ catechumeni sunt baptizati, illam fidem oportet constituere hominem in esse hominis Christiani & fidelis. Sed præviâ professione fidei, in Symbolo Apostolico contentæ, in primitivâ Ecclesiâ catechumeni sunt baptizati. E. fidem Symbolo Apostolico contentam oportet esse fidem constituentem hominem in esse hominis Christiani & fidelis. Fidem autem, quæ hominem in *tali esse* constituit, oportet esse sufficientem. Atqui fides Symboli Apostolici hominem in *tali esse* constituit. E. fidem Symboli Apostolici oportet esse sufficientem; quod probandum erat.

LVI. Atque hinc veteres, Hæreticos aliquem Symboli articulum negantes, *Infideles* vocarunt. Nempè in latiori significatione acceptâ voce, quâ infidelis audit non tantum ille, qui Christum planè abnegat, sed pro tali habetur etiam iste, qui Christianum sese profitetur quidem, ab eâ tamen Regulâ, quæ summam fidei Christianæ complectitur, aberrans aliorsum deflectit.

(2)
Ab appellatione
Normæ
Regulæ fidei.

LVII. Instar *Regulæ* autem *Fidei*, & *Regulæ Veritatis* antiquissimos & probatissimos Ecclesiæ Doctores esse veneratos Symbolum Apostolicum qui ignorat, eum in antiquitate hospitem, qui negat, impudentissimum sycophantam esse oportet. *Clemens Alexandrinus*, Symbolum illud *Regulam per omnes gentes prædicatam*, appellat, & *S. Irenæus* lib. I. c. II *Regulam veritatis immobilem* prædicat. Cum his consentit Latinorum antiquissimus *Tertullianus* libro de Præscriptionibus cap. XIII, ubi Symboli dogmata à quæstionibus annatis distinguens, illud *Regulæ Fidei* nomine indigitat. *Origenes* Proœmio in libros *de xpo*, Symbolum hoc *Certæ lineæ & manifestæ regulæ veritatis* encomio celebrat; & *Ruffinus* in notissimâ Symboli expositione *Normæ* appellatione illud indigi-

indigitat, ut *Augustini*, *Cyrilli Ierosolymitani*, *Isidori* & multorum aliorum testimonia prætereamus. Equis verò crediderit veterem Ecclesiam universam, *Regulam Fidei* per cujus professionem constituentur veri Christiani & fideles, adhibuisse imperfectam & insufficientem? Regula enim imperfecta & insufficientis non magis vera est regula, quàm homo ligneus verus est homo. *Varino* enim interprete, Regula est *mensura fallaciæ expers, nec additionem nec diminutionem ullam admittens*. Quicquid verò non admittit additionem, illud omnibus numeris absolutum & perfectum, ac consequenter sufficiens esse oportet. Atque sic agnitam antiquitus Symboli sufficientiam, eorum Patrum probant effata, quibus illud *Norma* est, *Linea* est, *Regula* est *fidei & veritatis*, eaque *manifesta & immobilis*.

LIIX. Nec per solam Regulæ & Normæ ad Fidem applicationem, sed multò amplius & prolixius suam de sufficientiâ Symboli mentem passim declararunt SS. Patres. *S. Irenæus*, ubi lib. I adversus Hæreses cap. II, paraphrasin aliquam Symboli Apostolici dedisset, ejusq; summam recitasset, capite sequente tertio, *Hanc, inquit, prædicationem, & hanc fidem* *ὡς ἐπέφασκεν*, sicut præfati sumus. Capite nempe præcedente, *adepta Ecclesia, quamvis dispersa in universo mundo, diligenter conservat, ac si in unâ eademq; domo habitaret: ac similiter iis fidem habet, ac si unam animam, unumq; eisdem cor haberet: atq; uno consensu hæc prædicat, docet & tradit, ac si uno ore prædita esset*. Ita Irenæus de Symbolo Apostolico interprete Nicolao Gelasio. *Origenes* in Epist. ad Romanos Lib. VII. Cap. IX ad ista Pauli verba, *Quia verbum breviatum fecit Dominus super terram*, ita est commentatus: *Potest verbum breviatum dici, Fides Symboli, quæ credentibus traditur, in quâ totius mysterii summa paucis nexa sermonibus continetur*. *Cyrillus* *Cyrilli* *Hieroso-* *Hierosol.*

Hierosolymitanus Catechesi Illuminatorum IV, ubi decem Symboli dogmata exposuisset. *Hoc Symbolum*, inquit, *semper in mente tuâ impressum habeto, cujus hoc quidem tempore capita tibi breviter enumerata sunt: si verò Dominus concesserit, ex Scripturarum demonstratione pro viribus explicabuntur. Nam divinorum sanctorumq; fidei sacramentorum nihil, ne minimum quidem, absq; divinis Scripturis tradi debet; Et quamvis ne sibi quidem, Symboli capita proferenti, simpliciter fidem adhiberi velit, nisi de Divinis Scripturis eorum, quæ dixerit demonstrationem acceperit catechumenus, Catechesi tamen sequente V^a, iterum ad Symbolum, difficultates cum lectione Scripturæ conjunctas intuitus, tanquam ad doctrinæ fidei, in Scripturis fundatæ, compendium recurrit. Quum non omnes, ait, possint Scripturas legere: & alios quidem inscitia, alios verò occupatio quædam impedit à cognitione, ne ob inscitiam animam perdas, in paucis versibus, universam fidei doctrinam comprehendimus. Si universam, etiam sufficientem; præter quam quum aliam suscipere ibidem prohibeat, sufficientiam adstruit usque adeo perfectam, ut nullam admittat accessionem. Sermo autem ei est de Symbolo Apostolico, cujus compendiarium rationem, universam fidei doctrinam, utroque Testamento comprehensam exhibendi, eleganti simili post pauca, declarat: Quemadmodum semen sinapis, inquit, in parvo grano, multos continet ramos; sic & fides in paucis verbis, omnem tam Veteris quam Novi Test. pietatis cognitionem involvit. Si verò Symbolum omnem utriusque Testamenti pietatis, in Dei agnitione & cultu sitæ cognitionem involvit seu complectitur, sufficienter complecti oportet omnia, quæ homini salvando, de Deo ejusdemque cultu, ad consequendam salutem cognitu sunt necessaria. Atque hinc *Augustinus* De Tempore Sermon.*

*Augusti-
ni.*

re Serm. 115. Sybolum *Regulam fidei* vocat, *brevem & grandem*. *Brevis*, inquit, *numero verborum*, sive ut Cyrillus effert intra *paucos versus* subsistens. *Grandis pondere sententiarum*, quippè quæ *omnem tam Vet. quam Novi Test. pietatis cognitionem involvat*. Brevem autem numero verborum istam fidei regulam esse oportebat, quia à baptizandis memoriter recitanda erat: brevem eam esse oportebat, ne prolixitate & credendorum multitudine obruti fideles, sub onere deficerent, sed ei ferendo non impares essent humeri quantumvis imbecilliores. Et numero paucos esse oportebat fundamentales fidei articulos, & non usque adeò intricatos, ut non nisi ab ingeniosis, sed etiam à rudi plebe, à mercenariis & sequioris sexus Christianis potuerint intelligi. Pugnat enim cum infinità iustitiâ, aliquid sub æternæ salutis iacturâ credendum proponere; & obscuritatibus sic involvere, ut ab iis quorum interest intelligi non possint.

LIX. Et quomodo de sufficientiâ Symboli dubitaverint illi, qui *notam discretivam* illud constituerunt, per quam veri Christiani à falsis i. e. ab Hæreticis discernantur? *Maximus Taurinensis* expositionem Symboli hoc epiphonemate concludit: *Hoc est, carissimi, Symbolum, cujus signaculo fideles ab infidelibus secernuntur. Hoc est Symbolum, cujus veritas unumquemq; credentem efficit Christianum. Hoc est Symbolum, quod & viuentes sanctificat, & mortuos reducit ad vitam*. Addamus ex ultimâ ætate *Hugonem de sancto Victore*. Huic Summæ Sententiarum tractatu V, Cap. XIII, *Symbolum dicitur signum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus distinguuntur. Collatio, quia in eo Apostoli omnem fidei integritatem contulerunt*. Hic Hugo S. Augustinum imitasse videtur, qui Sermone antea citato, *Symbolum Collationem* idèò dici, ait, quia *collata in*

ta in unum totius catholice legis fides, Symboli colligitur brevitate.

(5) LX. Aliud præterea argumentum pro sufficientia
A provo- Symboli suppeditat *antiquitas*, quod Patres antiquissimi,
catione qui ex instituto adversus Hæreses scripserunt, Symbolum
ad Symb. illud, pedissequæ instar Scripturam comitari voluerunt:
 & quod ampliùs est, quod fuit illis Lydii lapidis instar
 cujus indicio proderetur hæresis: quippè qui cum Hære-
 ticiis congressi, nunquam non ad Symbolum provocarunt.
 Græcorum Latinorumque antiquissimi *Irenæus & Tertul-*
lianus adversus Hæreses aciem instruentes, in fronte Sym-
 bolum ponunt, ut juxta hujus ductum hæreses, circa quas
 occupati erant, examinarent & confutarent. Si verò ad
 docendam fidem orthodoxam, Symbolum insufficiens
 esse duxissent Patres isti, inanis certè futura fuisset illorum,
 ad insufficientem probationem, provocatio.

LXI. Sed objiciunt, parum juvare Symboli Apostoli-
 ci auctoritatem & sufficientiam, istam orthodoxorum &
 Catholicorum ad illud provocationem, siquidem nulli
 non hæretici ad idem provocent Symbolum. Quantum
 igitur Catholici ad illud provocantes, unâ manu ei tribu-
 ant, tantum eidem auferre & eripere alterâ manu hære-
 ticos, qui & ipsi audacter ad Symbolum provocent. Ad-
 dunt, latere hæreticos sub Symbolo tanquam sub clypeo,
 quo integritate fidei nudata latera tegant, nihilque Sym-
 bolo non expressum, creditu necessarium agnoscant.

LXII. Verùm respondemus per instantiam: provo-
 care eosdem hæreticos etiam ad Scripturam, nec tamen
 hujus vel auctoritati vel sufficientiæ certitudini, horum,
 derogare provocationem. Si verò S. Scripturæ non de-
 rogat, hæreticorum provocatio ad eam, quomodo dero-
 gabit Symbolo? Imò derogare quicquam tantum abest,

ut

ut confirmet potius quàm infringat, tùm Scripturæ tùm Symboli sufficientiam, hæreticorum ad hoc & illam provocatio. Etenim non potest non esse sufficiens, quod pro tali habent omnes, qui respectu quocunq̃ue Christiani censentur, & Christianorum nomen præ se ferunt, & ad quod omnes, non tantùm orthodoxi, sed hæretici quoq̃ue, ut ad sufficientem regulam, provocant. Documenti igitur instar ista hæreticorum ad Symbolum provocatio esse potest, quod illud æquè universaliter fuerit agnitum, quàm ipsa Divinitus revelata Scriptura.

LXIII. Interim tamen inter utrorumq̃ue & ad Scripturam & ad Symbolum provocationem multùm interest. Quod enim hæreticorum vel ad Scripturam vel ad Symbolum provocatio non eodem censetur loco, quo Catholicorum, efficit, quod non eodem sensu, quo hi, utriusq̃ue verba, etiam illi accipiunt. Hi videlicet, in genuino sensu (quem catholicum sive universaliter in Ecclesia receptum vocamus) illa accipiunt, isti acatholico & heterodoxo in perversam & hæreticam sententiam detorto. Quæstio igitur huc redit, quis sit genuinus & catholicus verborum, Symboli sensus? Breviter respondet B. Calixtus, eum demum Apostolici Symboli genuinum & catholicum esse sensum, si juxta phrasin & ductum Symbolorum Nicæni & Athanasiani, nec non, quod Filii incarnationem & personam attinet, juxta Ephesinæ & Chalcedonensis synodorum sententiam, nec alio ullo sensu, accipiatur & intelligatur. Tali sensu si accipiatur, non poterunt sub hoc Symbolo tanquam sub clypeo latere Hæretici; non poterunt in illo *venena sua occultare*, quod eos facere scribit Augustinus libro de fide & Symbolo cap. I. Certè non poterunt sub Symboli clypeo magis latere, quàm latent sub S. Scripturæ clypeo: non poterunt in aut sub Symbolo *venena sua* magis occultare, quàm in aut sub S. Scriptura.

Non est in quæstione An hæretici pariter atq̃ orthodoxi ad Script. & Symb. provocent; sed quo sensu nitasur provocatio.

LXIV. *Immanis igitur est calumnia & impudens mendacium, quomodo suo de B. D. Georgio Calixto, coram Serenissimo immortalis memoriæ Principe, CHRISTIANO LUDOVICO in maledicæ Dialyseos Præfatione pag. 107 effutiit Hülsemannus, nempe ex pii viri sententiâ, SOCINIANOS, ARIANOS, ANABAPTISTAS, DAVID GEORGIANOS EODEM CUM ORTHODOXIS LOCO HABENDOS ESSE. OMNES ENIM, inquit, ISTÆ SECTÆ PROFITENTUR QUOD CALIXTUS REQUIRIT.* Leguntur ista totidem verbis in Symbolorum editione, annexa scripto Apologetico vernaculo, quod inscribitur *Antwort auff D. Joh. Hülsemanni Meißnerliches Münster.*

LXV. Ratio obquam nominati Hæretici *eodem cum Orthodoxis loco sint habendi*, non affertur alia quàm hæc ipsa, quod *profiteantur illud, quod Calixtus requirit.* Requirit autem Calixtus ab orthodoxo, agnitionem Symboli, Apostolici, ut fidem habeat in Symbolo propositis dogmatibus. Sed eadem probabilitate evincere potero, ex obtreptatoris sententiâ *eodem cum Orthodoxis loco*, ei commemoratos & plures alios dudum damnatos Hæreticos, *habendos esse* ideò, quod *profiteantur illud, quod ipse requirit.* Requirit autem ille, plurium dogmatum quàm Symbolo continentur, insufficientiæ illud arguens, notitiam & fidem. Nec tamen, ut spero, aliorum quàm quæ & ipsa in S. Scriptura sunt fundata requisivisse aut requirere potuisse notitiam. Requirit igitur eum præter Symbolum ab orthodoxo oportet agnitionem Scripturæ, ut fidem habeat in Scripturâ propositis dogmatibus. Sed nullus non Hæreticus, sicut Symbolum Apostolicum ita etiam Scripturam universam, agnoscit, recipit, & articulis omnibus in eâ propositis fidem se habere, *profitetur.* Ergo nul-

ius non hæreticus *profletur* quod Hülsemannus requirit, atque vi argumenti in Calixtum frivole detorti, nullus eorum non, *eodem cum orthodoxis loco habendus* fuerit. Ast non est quæstio vel de Scripturâ, vel de Symbolo, sed de utriusque sensu. Argumentum igitur ita fuerit formandum: Quicumque juxta phrasin & ductum Symbolorum Nicæni & Athanasiani, nec non, quod Filii incarnationem & personam attinet, juxta Ephesinæ & Chalcedonensis Synodorum sententiam, nec alio ullo sensu Symbolum Apostolicum accipiunt & intelligunt, illi ex Calixti sententia eodem cum orthodoxis loco sunt habendi, & profitentur quod Calixtus requirit. Sub hac verò Majori si de Arianis, Socinianis, Anabaptistis, David Georgianis subsumamus, quod facit Hülsemannus, falsissima est Minor. Neque enim nominati hæretici Symbolum eo sensu, quo Calixtus illud acceptum vult, recipiunt, sed sensum ei affingunt acatholicum & heterodoxum.

LXVI. Præter Hülsemannum autem, quum sint plures inter nostrates Theologos alii, quibus Symbolum Apostolicum non magis quàm huic, sufficit, apud tales verò domestica *ymnias* Lutheranorum Theologorum effata, plus quàm mille Irenæi, Augustini atque his similium Patrum testimonia, valeant, ex illorum scriptis collectas hanc in rem sententias, ad Symbolorum & Confessionum ante plures quàm triginta annos publicatam editionem, adje- cit B. D. Georgius Calixtus. Deprompta autem sunt suffragia ista à monumentis *B. Luberi, Urbani Regii, Job. Brentii, Martini Chemnitii, Nicolai Selnecceri, Salomonis Gesneri, Leonbarði Hutteri & Conradi Deiterici*. Major est nomen istorum auctoritas, quàm ut sollicitare eam ausus sit Hülsemannus, quippè qui Disputatione de Symbolo Cap. VII Th. ultimâ agnoscere ea, & in sensu, quem luculenter præ

præ se ferunt, relinquere est coactus. At socero' impudentior gener, tortor ille notorius, in prodigioso suo de Syncretismo libro, vi piis viris factâ, in contrariam sententiam eos rapere, atque in alienum sensum horum verba torquere non est veritus. Hunc imitatus est ejusdem Vindex D. Ægidius Strauch.

LXVII. Inter citatos autem nostræ partis Theologos eminet atque ideò primo loco comparet *B. Lutherus*. Citatis igitur hujus ex initio *Catechismi Minoris*, verbis, atque luculento de Symboli Apostolici sufficientia ad salutem è *Sermone ad Fratres Waldenses de adoratione Sacramenti*, deprompto testimonio ut efficaciam adimant, Lutherum cum Luthero collidunt, & ex ejusdem *Majori Catechismo* alia adducunt viri verba, quæ sicut interpolata & corrupta sunt, ita sufficientiam Symboli sollicitare videntur, quamvis haud quaquam, si incorrupta relinquuntur, sollicitentur.

LXIX. Malè verò magni viri existimationi consultum eunt isti interpretes, per quorum contortam interpretationem, inconstantia ipse arguitur. Etenim si vera est horum interpretatio, falsum dixisse oportet Lutherum locis prius citatis. Sed expendamus verba ipsa, quæ si semotâ *additione*, sicut jacent & sonant intueamur nulla hîc apparet lucta, non pugnant cum prioribus posteriora, sed benè congruunt.

LXIX. Conspicua autem statim fit, apparatus ad expositionem Symboli fidei intuenti, viri prudentia, per quam ad Catechumenorum captum sic sese accommodat, ut primò, quomodo *rudiores*, deinde quomodo *doctiores* informandi sint, edisserat. *Sufficit*, inquit, *pro rudioribus planè ut fidem per se comprehendant & intelligere discant.* Quam verò fidem? Certè non aliam quàm ipsam illam de quâ

quâ sermo ei est, nempe Symbolo Apostolico expressam. Illa autem fides si rudioribus sufficit ad salutem, sufficiet quoque perfectioribus, non quidem ad fidei peritiam possidendum, sed ad salutem adsequendam. Quod enim ad Ephes. IV, 15, *unam fidem* esse Paulus dicit. eamque *semel traditam esse sanctis*, Judas versu 3 affirmat, illud in Notis marginalibus, editionis Stephani cum Vulgari & Bezae versione, ita exponitur, quod fides illa *ita semel tradita sit, ut postea nunquam sit immutanda*. Si una est fides eaque nunquam immutanda, una illa immutabilis fides *sufficiet* non tantum pro rudioribus, sed etiam pro doctioribus, siquidem non alia fide hi salvantur quam illi. Atque sic ex ipsius Lutheri sententiâ Symboli ad salutem sufficientia probata fuerit.

LXX. Quod quamvis sic sese habeat, quamvis non alia doctiorum quam rudiorum sit fides salvifica, aliter tamen illos quam hos in doctrina fidei informandos esse, docet ibidem Lutherus his verbis: *Ceterum pro doctis & qui aliquam Scripturæ cognitionem sibi paraverunt, iis tres Articuli aliquantò fusius & locupletius declarari possunt, inque tot partes dividi, quot verbis fidei Symbolum contextum est.* Ex eo quod dicit Lutherus, Symbolum in tot partes five articulos *dividi quot verbis sit contextum*, porro facile colligitur, quales intelligat *Articulos*, quos in Symbolo multo plures esse quam duodecim dicitur. Et ipse verborum contextus Articulorum istorum conditionem sufficienter indicat. Principio, ait, *Theologi nostri fidem hætenus in duodecim articulos diviserunt: quanquam si omnes Particulæ, quas tradit Scriptura, & ad fidem referendæ sunt, sigillatim comprehenderentur, MULTO PLURES ARTICULI, sed neque, tam paucis verbis satis significanter possunt exprimi.*

LXXI. Per *Articulos*, quos multo plures esse dicit, quam ut Symbolum Apostolicum sigillatim eos comprehen-

H

dat,

dat, nequaquam intelligit articulos fidei ad salutem simpliciter necessarios, sed quod ipse Lutheri sermo exprimit, quasvis *particulas quas tradit Scriptura, & quæ ad fidem sunt referendæ* voluit intellectum. Tales verò *particulæ* non sunt articuli fidei. Si in *tot partes dividatur fidei Symbolum, quot verbis est contextum*, unaquæque pars haud fuerit Articulus fidei ad salutem simpliciter necessarius. Aliàs enim tot essent articuli fidei, quot sunt Symboli verba. Et sic circumstantia quoque, ista quod Christus *sub Pontio Pilato* passus dicitur, esset fidei articulus. Talia igitur, tales *particulæ* seu *articuli*, quamvis ad fidem suo modo referantur & ad uberiores ejus faciant illustrationem, non tamen constituunt fidem in esse fidei salvificæ, ita ut impossibile sit absque illis cognitis quenquam salvari. Atque hinc non sunt articuli fidei strictè proprièque dicti. Si vel maximè aliquis sacræ historiæ ignarus & in Scripturâ hospes, Christum sub Augusto esse natum, sub Pontio Pilato passum ignoraret, crederet tamen verè esse natum, verè passum & mortuum, propter circumstantiarum istarum, atque propter particularum, (quæ eatenus ad fidem quatenus ad ejus historiam pertinent, referuntur) ignorantiam, non damnabitur. Et in quot articulos particulasque, principalis aliquis fidei Articulus non potest subdividi? Quot non possunt particulæ è Scripturâ excerpti & ad fidem referri? Quot non possunt circa fidem emergere quæstiones, atque ad eam trahi? Sed quis tales articulos, tales particulas, tales juxta fidem enatas quæstiones, pro fundamentalibus atque ejusmodi fidei articulis habeat, à quorum cognitione æterna suspensâ sit salus, eorundem ignorantiam æterna comiteretur damnatio? Nemo certè nisi suæ & aliorum salutis prodigus.

LXXII. Ecce verò quid hîc *Consensuales*, ut Symbolum

bolum Apostolicum insufficientiæ, suffragio B. Lutheri, convincant, conentur. Non verentur illi in Pseudo-Consensus Prioris Articuli Procœmialis Puncto III, allegatis in *Rejectione* Lutheri verbis vim facere & iis vocem FIDEI, quæ ibi non legitur, malâ fide inferere. Etenim ut non quasvis Christianæ religionis particulas, sed fundamentales *Articulos fidei* hoc ipso loco intelligi persuadeant, Articulos simpliciter & sine appositione in Catechismo positos, additâ voce *Fidei*, à latiore significatione ad arctiorem restringunt. Durum sanè foret integro Consensuali Collegio tribuere, quod unius fortè falsaria manus designavit, quando inter citata Magni Lutheri verba non comparentem *Fidei* vocem, huic inseruit fini, ut Viri mentem non exprimeret, sed verba luculenter eam exprimentia, in alium quàm ille intendit, torqueret sensum, Tortoris, quem opera quibus adsuetus fuit, produnt, intento digito indicium facere superfedeo.

LXXIII. Sed quid tandem afferunt excusationis, quâ intentatum crimen amoliantur? Miseram primo torquent consequentiam, quâ demonstrassè existimant, insertam vocem fidei, non quidem in terminis, sed qua sensum in Lutheri verbis existare. Verùm quum ne ipsum argumentum quidem crimine falsi vacet, expendi illud non meretur. Deinde tamen dicunt, *Lutherum apertè monere, dari, præter Articulos duodecim Doctrinas AD FIDEM referendas.* Et ita certè est; *Theologi nostri*, inquit Lutherus, *Nô omnes quod ad fidem baſenſus in XII Articulos diſiſerunt:* ita nempe ut primum Creationis Articulum in nonnullos alios subdividerent; Secundum autem Redemptionis Articulum, in sex partes, quas etiam articulos vocant, digèrent; Et Tertio Sanctificationis articulo, quinque assignarent partes. Quam distinctionem *Dietericus* quoque in Institutionibus Ca-

No omnes
quod ad
fidem re-
fertur, est
Artic. Fidei.

techeticis observavit, & XII fecit Symboli Articulos. Et dantur profectò *præter hos XII Articulos, Doctrinæ ad fidem referendæ.* Esse autem Doctrinas illas æquè fundamentales atque necessarias, sicuti sunt reliqui XII articuli, nullibi affirmat Lutherus. Si non sunt doctrinæ istæ æquè vel fundamentales, vel æquè necessariæ, quàm sunt reliquorum XII Articulorum doctrinæ, non possunt esse Articuli fidei strictè proprièque dicti, tales quales XII illi sunt.

LXXIV. Dicunt (2) *asserere* Lutherum, *multò plures esse Articulos.* Afferit hoc certè Lutherus, nec nos id quod verum est, eum asserere negamus. Addere autem Lutherum, quod ipsi illi *multo plures Articuli, sint Fidei Articuli* propriè dicti, hoc est quod negamus.

LXXV. Dicunt (3) *Concedere* Lutherum, *quod Articuli Fidei tam paucis verbis satis significanter non possint exprimi.* Hic verò latet anguis in herba, & hoc ipsum est falsi illud, de quo questi sumus, crimen, à Consensualibus commissum, atque ab eorum Vindice iteratum. Vox FIDEI non exstat in citatis Lutheri verbis; de Articulis simpliciter ita dictis, non de *Fidei Articulis* ibi agit Lutherus. Atque non hos, sed illos intellectum velle pium virum, inde liquet, quod *Articulos* illos non alio, quàm *particularum, quas tradit Scriptura, & ad fidem referri possunt*, loco habet. Tales verò particularæ non sunt Articuli Fidei. Atque hinc fit manifestum, vocem *Fidei*, neque in terminis, neque quoad sensum, in Lutheri verbis extare.

LXXVI. Dicturi (4) fortè etiam hoc sunt, Catecheseos Auctorem, *Articulorum* mentionem faciens, nullibi *Fidei* vocem adicere; neque in antegressis, neque in sequentibus: non ibi ubi dicit, *Principio Theologos nostros*
fidem

fidei hactenus in duodecim Articulos diuidisse; non postea, quando totum fidei Symbolum tribus tantum principalibus articulis complexurum promittit juxta tres videlicet personas ad quas omnia quæ credimus referuntur & ordinantur. Si in posteriore hoc loco, ajunt, *Articulis tribus* non addita vox *Fidei*, non impedit, quo minus illi *tres Articuli*, de *Fidei Artibus* intelligantur, non magis in proximè antecedente loco, quo *multò plures esse Articulos* affirmatur, omiſſa vox *Fidei* impedire poterit, quo minus illi *multò plures Articuli*, fidei Articuli eſſe intelligantur, ſive credatur eſſe eos nihilò minus *Fidei Articulos* quàm ſunt *tres* iſti, SS. Trinitatis myſterium *tres personas* attinentes *Articuli*. R. Ad tres SS. Trinitatis personas attinentes Articulos, vocis *Fidei* appoſitionem, nullam omninò poſtulaſſe neceſſitatem, ſiquidem *per ſe & ex terminis*, ſicuti loqui conſueverunt Scholaſtici, *notum* erat, Articulos eos, qui tres SS. Trinitatis personas, & myſterium inter alia eminens attinerent, non poſſe eſſe alios quàm fidei articulos. De *multò pluribus* autem *Articulis*, quos *eſſe* affirmat Lutherus, affirmari illud non poteſt: non enim *per ſe & ex terminis* eſt notum, iſtos *multò plures Articulos*, tale attinere myſterium, quale attineant *tres* illi *principales Articuli*. Et quamvis ibi *fidei* vocem non addiderit, ſufficit tamen addidiſſe *in principale*. Ecquid enim *Principales Articuli* ſunt aliud quàm *Fidei Articuli*? Eminere igitur hos, oportet præ *multò pluribus Articulis*, quorum prius factum erat indicium.

LXXVII. Dicunt (5) *In Symbolo ſimpliciſſimè comprehendendi articulos, VELUTI PUERIS TRADENDI SUNT.* Quid verò inde? Si hoc volunt, omnes articulos, qui ſimpliciſſimè, ſicuti pueris tradendi ſunt, in Symbolo comprehenduntur, inſufficientes eſſe ad ſalutem;

sequeretur inde, pueris doctrinam ad salutem sufficientem, non esse tradendam. Sed absit talis, cum exitiali defectu conjuncta Catechesis; quam longissimè absit à Christianorum scholis, mos, consuetudo seu ecclesiastica praxis, pueris talem tradi fidei doctrinam, quæ sit ad obtinendum salutem insufficientis.

LXXIIX. Dicunt (6) ex sententia Lutheri *non eum in finem proponi Symbolum, ut putemus, explicitè omnia credenda in eodem exponi, sed quod omnia, quæ credimus, eo referantur & ordinentur; Quæ igitur, addunt, referenda & ordinanda ad Symbolum sunt, ea explicitè in Symbolo non exstarent.* Argumentum foret tale: Quæcunque referuntur & ordinantur ad Symbolum, illa explicitè in Symbolo non extant. Omnia quæ credimus referuntur & ordinantur ad Symbolum. E. omnia quæ credimus explicitè in Symbolo non extant. & Minorem non esse Lutheri, malè igitur de Symbolo subsumi, quum *Omnia, quæ credimus, referri & ordinari dicat Lutherus, non ad Symbolum, sed ad tres Divinitatis personas, juxta quas personas, totum fidei Symbolum, tribus tantum principalibus articulis completi constituerit: ideo nempe, quod omnia credenda, ad tres Divinitatis personas relata & ordinata in tribus Symboli Articulis explicitè existunt, hos ipsos tres articulos sufficere existimavit.*

LXXIX. Si enim in tribus illis articulis *omnia credenda* explicitè non existerent, totum fidei Symbolum, non tribus hisce principalibus, sed pluribus aliis articulis fuisset complexurus. Suppono autem per *omnia credenda*, intelligi *principaliter credenda*, & cognita ad salutem necessaria, atque in specie illa, quæ ad tres divinitatis personas referuntur & ordinantur. Quod si verò per *Omnia credenda*, minus principaliter credenda intellectum velint; talia

alia nempe, quæ quocunque modo ad tres Divinitatis personas referri possunt, (quales sunt intricatæ & spinosæ de mysteriorum possibilitate, Scholasticis usitatæ disputationes) talia, inquam, in Symbolo fidei neque implicitè neque explicitè extare, & ad fidei Symbolum non pertinere.

LXXX. Si verò Lutheri verba sicut jacent & sonant retineantur, ex iis argumentum formandum foret tale: Quæcunque referuntur & ordinantur ad tres Divinitatis personas, illa in Symbolo explicitè non existunt: Sed omnia credenda ordinantur & referuntur ad tres Trinit. personas. E. omnia credenda in Symbolo explicitè non existunt. Et sic verâ Minore falsam esse Majorem agnoscant, aut ostendant, aliquid eorum quæ referuntur & ordinantur ad tres Divinitatis Personas, Symbolo explicitè non contineri. Si allegare aliquid poterunt, illud certè ad salutem cognitu simpliciter non erit necessarium. Invertunt igitur verba mentemque Lutheri, quando illa, quæ Lutherus de tribus Divinitatis personis prædicat, de Symbolo fidei illi prædicata esse interpretantur.

LXXXI. Dicitur (7.) *B. Lutherum de Symbolo loqui, quatenus è latifundio Scripturæ, & secundum fidei analogiam explicatur.* Respondeo ipsis Lutheri verbis; duplici ratione explicari posse Symbolum, vel pro *Rudioribus*, quibus planè sufficere ait, *ut fidem per se comprehendant, & intelligere discant: Vel pro Doctioribus, & iis, qui aliquam Scripturæ cognitionem sibi paraverunt; iis dicit Lutherus tres articuli aliquanto fufius & locupletius declarari possunt*, ex latifundio scilicet Scripturæ, & secundum fidei analogiam. Illud, quod *rudioribus planè sufficit* ad esse ipsum, hujus *aliquanto fufior & locupletior declaratio* ad melius esse facit; illud ad fidei substantiam, hoc ad fidei peritiam pertinet; illud simpliciter cognitu est necessarium, hoc minus; quia ad salutem

salutem non requiritur, sed ad doctrinæ fidei perfectionem, qualis non in quosvis salvandos, sed peritiores & eruditiores tantum cadit.

LXXXII. Pergitur (8) *In verbis allegatis, non tantum applicationem ad individua facere Lutherum, sed circa cujusvis articuli expositionem Doctrinas fidei, creditu quoque, necessarias sed in Symbolo non contentas, copiose adducere.*
 Hæc. Hoc non tantum facere Lutherum, sed fecisse omnes quotquot ante Lutherum Symboli susceperunt expositionem; facere adhuc hodie omnes catechetas, pro qualitate & captu catechumenorum; facimus nos quoque ipsi, qui studiosam juventutem in Academia docemus: nempe postquam Doctrinas fidei, constituentes fidem salvificam in esse fidei salvificæ, pro re nata & commodo sic satis sufficienter exposuimus & inculcavimus, doctrinas alias, quæ ulterioris illustrationis gratiâ ad fidem referuntur, *in Symbolo autem non continentur, creditu tamen sunt necessariae, copiose adducimus.* Creditu, inquam, *necessarias*, non tamen omnibus & singulis salvandis, nec pari necessitatis gradu necessarias. Non rudioribus sed eruditioribus, & *novitiis*, quos B. Lutherus ibi vocat, & quorum informandorum ergo Majorem Catechismum scripsit, *Scholasticis*. Et ne his quidem, ut per ista cognita salventur, sed ut in doctrinâ fidei peritiores evadant.

LXXXIII. Atque sic vindicato B. Luthero à contradictione, & manifestâ corruptione liberatis ejus verbis, eo revertimur unde sumus digressi. Agnoscit & non potest non agnoscere Symbolum expugnaturus, atque de gradu suo, quem ab Ecclesiæ initio obtinuit, illud deturbaturus, B. Calixto nunquam non infensus & infestus Adversarius, contineri in eo omnia capita, quæ *salvâ salute non possunt ignorari*: ast negat contineri in eodem omnia capita, quæ *salvâ*

salvâ salute non possunt negari: & addit; *Multa & innu-
mera in Scripturâ contenta, posse IGNORARI*, (salvâ sa-
lute) *nulla autem NEGARI*. Benè! acceptamus, quod
admittitur, utiliter. Si enim Symbolum continet *omnia
quæ* (salvâ salute) *non possunt ignorari*, tunc per ignoran-
tiæ oppositam notitiam eorum dogmatum quæ in Sym-
bolo continentur, salus obtineri potest, nisi aliunde e-
mergens defectus impediat, atque hæreditatem Regni
occupaturum arceat. Arcent autem ab occupatione
hæreditatis regni cælorum, morum vitia & sanctimo-
niæ contrarium impietatis studium. Extremæ verò
impietatis foret, aliquid Symbolo Apostolico haud qui-
dem tactum, in Divinitus tamen revelatâ Scripturâ
perspicuè propositum, perfractè & petulanter velle nega-
re. Et quamvis illud ipsum quod negatur, non sit arti-
culus fidei, sed à fundamento usque adeò remotum, ut
illud nullo modo concernat, atque ideò impunè ignorari
possit, nihilominus tamen Deus talem, propter enormem
animi malitiam, per quam ipsam Divinam veracitatem &
potentiam in dubium vocat, gratiâ suâ dignari, vel ad pos-
sessionem fidelibus promissæ hæreditatis, per Divinam in-
finitam suam justitiam, admittere non potest. Verissima
enim sunt & nos quoque probamus, quæ Hülsemannus l.c.
dicit; *Nulla in Scripturâ contenta* (salvâ salute) *posse negari*.
Temperamenti tamen loco necessario admittenda erit hæc
conditio, quod neganti sufficienter innotuerit, ista, quæ
ille negat, à Spiritu S. tradita esse & revelata. Quàm diu
enim hoc non innotuit, sed ille ignorat, tam diu saluti no-
cere non poterit, etiamsi negaverit aliqua, quæ vel histo-
ricam saltem circumstantiam attinent, v. gr. quod Jacobi
uxor marito suo donaverit *Dudajim*; quod Christus sit na-
tus sub Augusto, quo ætatis anno docere inceperit vel sit
cruci-

crucifixus, & his similia: vel hoc quod affirmari audit ex magnâ aliquâ animi simplicitate per rei naturam fieri non posse putaverit, ex. gr. ut homo tam longum vivat quàm longum Methusalemum vixisse perhibeant: vel denique non ex affectatâ sed simpliciter invincibili ignorantia negationem suam proferat; talem, inquam, propter hanc ipsam negationem, neque statu gratiæ neque salute æternâ excidere. Quàmprimùm verò Deum ista dixisse & revelasse innotuerit, veniam negans non est inventurus, si vel maximè hoc ipsum, quod ille negat, ex insuperabili judicii imbecillitate, vel per rei naturam fieri non posse, vel Spiritu Sancto hoc ipsum quod affirmatur, indignum, vel morum honestati adversari existimaverit.

LXXXIII. Cæterum objicitur, Pontificios & Reformatos multa dogmata, de quibus in Scripturâ agi non ignorant, negare, adeoque propter negationem ejus, de quo in Scripturâ agi sciunt, esse condemnandos. Respondemus: *aliud* est scire Pontificios & Reformatos, quod de dogmate aliquo in Scripturâ agatur; & iterum est *aliud*, scire eosdem, quod eo sensu, qui est orthodoxus, quem illi ignorant, adeoque negant & non admittunt, de eo in Scripturâ agatur. Priori admissio, possunt negare posterius. Propositio igitur ita fuerit limitanda. Qui dogma aliquod in Scripturâ extare & de eo ibi agi norunt, & tamen, non simpliciter quidem, sed in sensu orthodoxo, quem in Scripturâ extare sciunt, reluctante conscientia negant, illi propter negationem talem damnantur. Sub hac Majore si de Pontificiis & Reformatis subsumas, falsa futura est Minor propositio. Nullum enim dogma in Scripturâ fundatum vel hi vel illi negant simpliciter, sed in sensu orthodoxo, quem in

in Scripturâ extare ignorant, negant. Ignorantiam autem orthodoxi sensus, non affectatam, non simulatam, sed simpliciter invincibilem in illis esse, nunc supponimus.

LXXXIV. Quod si igitur aliquis dogma aliquod controversum in Scripturâ fundatum esse sciat, & nihilominus veritatem ejus labefactet & oppugnet, atque sensu orthodoxo intelligendum esse neget, negatio talis eum (certis substratis conditionibus & circumstantiis) non condemnabit. Nempè si quæstio sit de dogmate tali, quod non simpliciter & necessitate medii, sed inferiori necessitatis gradu est necessarium: & deinde negatio ex insuperabili judicii imbecillitate atque inde nata invincibili proficiatur ignorantia. Ex gr. Reformati negant corpus & sanguinem Christi in S. Eucharistiâ realiter esse præsens. Negant itaque aliquid, quod in Scripturâ est fundatum & de quo in Scripturâ agi nec ignorant nec inficiantur. Quia tamen non proficiatur negatio sensus orthodoxi à malitia, vel pertinaciâ, vel à thesios tuendæ studio (quod nunc equidem suppono, ex proposito enim & malitiâ negantes, Deus cordium scrutator, est judicaturus) non ideo condemnabuntur, quoniam *ignorantes peccant*, (sive ut ipsius Hülsemanni verbis utar, quia *veritatem verbis Christi ignoranter detrahunt, & quod non detrahant planè persuasi sunt*) quoniam negatio fuit ex præconceptâ opinione, quæ hactenus nullâ rationum vi eximipotuit: quod nempè vera & realis ista præsentia, cum *fidei veritate & morum honestate* pugnet. Secundum hanc enim Augustini S. Scripturam interpretandi regulam, præ sensu Scripturæ proprio, improprium, metaphoricum & figuratum esse eligendum & retinendum, omnino persuasi & apud animum suum sunt certi. Quamdiu igitur negatio

*Nō omnis
negatio
sensus
Script. or-
thodoxi
damnat.*

præsentia, ab invincibili & insuperabili ignorantia orthodoxi & catholici verborum Institutionis sensus promanat, tam diu negatio ista damnare eos non poterit. De Pontificiis idem esto iudicium. Probatum igitur dedimus, non omnem negationem alicujus, de quo negans in Scriptura agi novit condemnare, sed istam saltem negationem sensus orthodoxi ejus dogmatis, quod in Scriptura fundatum novit, damnare, quæ negatio non ab imbecillitate quadam humanâ & ignorantia invincibili proficiscitur, sed quæ ex destinata animi malitia emanat. Verum quum nobis cum D. Hulfemanno modò intercedat disputatio, in eadem illum nobiscum fuisse sententiâ, oportune demonstramus ipsis Viri verbis, quæ extant in Disputatione, quâ in dogmata ad salutem necessaria inquiri, Num. XVI unde etiam paulò prius adducta sunt excerpta, & alibi integrè adducta.

*Catechismi
Werningerod.*

LXXXV. Sunt hodie, in semi-eruditorum præsertim multitudine plurimi, qui nomen inter eruditos tueri sese haud posse sibi videntur, nisi aliquid libri in vulgus spargant. Istis arrogantia stimulis incitatus, in vicino Werningerodensi oppido Superintendens, aliquod Catechismi monstrum est enixus. Emendicatis scilicet à Consensualibus Theologis lignis & stipulis, fabricavit & extraxit catechetica aliquam machinam, cujus præfidio muniti pueri & rustici in agro Werningerodensi vicinisque pagis, Academia Julia Theologos invadere & expugnare valent. In usum igitur rudiorum, simpliciorum & puerorum, (quod inscriptio præ se fert) Catechesin, altioris indaginis controversiis refertam & tumentem, instruens, puerilis iudicii infantiam simul & malitiam prodidit. Infantiam quidem, quod obtusos infimæ plebis Christianos & pueros quæstionibus, quas ipse Dominus Superintendens nec capit nec intelligit, in fide simplici,

plici, per quam solam tales servantur, turbare & confundere insano conatu præsumsit. *Malitiam*, quod istâ agendi ratione, odium erga almam Juliam, nemini non rudiori & simplici in insulsum incidenti catechismus imprimere, atque pueris suis, quorum Catechetam agit, veluti cum lacte materno instillare allaboravit. Sed ut omnia alia, ita etiam ista quæ Symboli Apostolici sufficientiæ objiceret, ex eorum, è quorum disciplinâ prodiit, scriptis est suffuratus. Dimisso igitur nugivendo, videamus potius quid alii, quorum exoletas merces ad Herciniæ sylvæ pinos de novo suspendit paxillo, monstri alant, quibus illi admotis machinis, antiquissimæ *fidei Regulæ* sufficientiam eant eversum.

LXXXVI. Quod si enim Symboli istius ultra mille sexcentos annos credita sufficientia, hoc nostro novorum antiquitus ignotorum fidei articulorum ubertate sæcundo seculo fatiscit, monstrent lacunas, & dicant quibus & quot articulis defectus ille, ut insufficiens hætenus & manca fidei regula integretur, sit supplendus. Numquid fortè integrabitur adscitis libris Symbolicis, unâ cum pseudonymo Consensu Repetito fidei verè Lutheranæ? hoc Deus nolit! Dicturi procul dubio sunt nullam in Symbolo mentionem fieri. (1) *Universalis gratiæ Dei* (2) nullam *imaginis Dei*; nullam (3) *Peccati Originis*; nullam (4) *Prædestinationis*; (5) *Iustificationis* (6) *Inferni*; (7) *Bonorum operum*; (8) *Cænæ Dominicæ* &c. quorum tamen nullum non salvando ad adipiscendum salutem cognitu sit necessarium.

LXXXVII. Expendenda sunt singula. In antecessum autem in memoriam revocanda hic est, nemini non nota distinctio inter *Credenda* & *Agenda*, quibus absolvitur omnis doctrina fidei, morum & Sacramentorum, sic ut inter credendorum & agendorum terminos subsistat

omnis Theologia. Symbolo autem ista duntaxat proponuntur, quæ ad credenda pertinent, uno verbo, sola doctrina fidei, exclusâ & morum & sacramentorum doctrinâ. Unde etiam veteribus probatissimis Ecclesiæ DD. Symbolum illud non morum, sed *Fidei regula* appellatur, locis aliàs citatis.

Agenda.

LXXXIIX. Sed dicis etiam agenda concurrere ad obtinendam salutem æternam, siquidem salute excidat omnis, qui non agit sicut juxta præscriptum legis Divinæ agere debebat, vel aliter agit quàm agere oportebat, & legi adversatur. Symbolum igitur non complecti, ajunt, omnia ad salutem necessaria, siquidem etiam agenda, pertineant *ad fundamentum fidei*. Quicquid verò ad fundamentum fidei pertinet id ipsum est necessarium ad salutem: siquidem solâ fide salvamur. Si solâ fide salvamur, certè non sine illis salvamur, quæ ad *fidei fundamentum*, sine quo fides non potest esse vera fides, pertinent. Si non sine illis salvamur, illa ipsa erunt necessaria ad salutem. Atqui etiam *Bona opera*, indice & auctore Catechetâ nostro, ad *Fidei fundamentum pertinent*. Ergo Bona opera sunt necessaria ad salutem. Ast hoc cum decretis ejus cui *bona opera nullo modo nulla ratione ad salutem sunt necessaria*, è diametro pugnat. Aut itaque falsum esse oportet, quod ille dicit, aut Bona opera ad *fundamentum fidei* pertinere non possunt. Atque sic argumento ad hominem vindicatur Symbolum à prætenso defectu, sito in præteritione & silentio necessitatis bonorum operum ad salutem.

LXXXIX. Rem ipsam quod attinet, certo modo, necessitate non quidem efficientiæ, sed compræsentia, non causæ, sed ordinis, etiam B. O. necessaria esse ad salutem, utraque largimur manu. Non tamen quod aliquo modo necessarium est ad salutem, ideò statim ad fidei fundamentum

tum est referendum. Quamvis enim omne illud, quod ad fidei fundamentum pertinet necessarium sit ad salutem; non tamen vice versa, omne quod aliquo saltem modo ad salutem est necessarium, pertinet etiam ad fidei fundamentum. Non quæ aliquo vel quocumque modo, sed quæ rotundè simpliciter & absolute sunt necessaria ad salutem, constituunt fidei fundamentum.

XC. Non sunt B. O. à salutis negotio simpliciter excludenda, sed saltem ut causa efficiens eam excluduntur, suppetentibus interim aliis rationibus quorum respectu non excluduntur. Clemens Romanus ubi dixisset *In Symbolo recenseri summam totius fidei Catholicæ*, postea addit, quod *omnibus quæ in Symbolo continentur, credentibus, salus perpetua bonis actionibus præparetur.*

XCI. Sed revertimur ad octo modo enumerata capita seu articulos in Symbolo præteritos aut tacitos, ad salutem tamen cognitu necessarios.

XCII. Expendenda nobis sunt singula, & allegatorum dogmatum ponderanda necessitas, periculumque faciendum, utrum pari necessitatis gradu cum illis, quæ Symbolo proponuntur, ambulent.

XCIII. Verum quum ad bonorum operum necessitatem pensandam, Catecheta Sylvestris duxerit, atque istâ occasione altera agendorum pars (quæ si numerorumordo esset attendendus, penultimo reservanda fuisset loco) sit expedita, cepti fidei pertexendi gratiâ ordine retrogrado erit incedendum, & agendis insistendum. Pertinent autem ad illa, tam Sacramentorum quam B. O. doctrinæ. Idem itaque de utrisque esto iudicium. Tam illa quam hæc, non ad credenda sed ad agenda pertinent; tam illa quam hæc, non ad fidei, sed ad operum disciplinam spectant. Quapropter non magis illa quam hæc ad Symbolum, quod neque

neque morum, neque operum, neque Sacramentorum, sed *Fidei Symbolum* audit, trahi debet; siquidem ad illud nec ex natura rei sive objecti circa quod versatur, nec ex intentione illud condentium pertinet. Si verò eò non pertinet, neutrius absentia insufficientiæ arguere illud poterit, quum ejus auctores non agenda sed sola credenda, hac fidei regulâ summam complexi constituerint.

XCIV. Quantumvis verò ad agenda in Symbolo non respexerint, non tamen ita illa habuerunt insuper, ut juxta doctrinam fidei non simul & morum & Sacramentorum doctrinam proponerent, atque catechumenis seu Christianismi candidatis, inculcarent. Neque enim adultorum quisquam, (quorum sub nascentis Ecclesiæ initium, frequentior erat baptismus quàm est hodie) ubicunque obuius, obtorto veluti collo ad baptismum rapiebatur, sed non nisi prius fidem aliâque capita doctrinæ Christianæ edoctus, ad regenerationis lavacrum admittebatur. Nec festinâ informatione obruebantur catechumeni, sed justum & sufficiens indulgebatur temporis spaciū.

XCv. Bonorum operum studium quantum attinet, etiam illud ad agenda morumque doctrinam pertinet. Ad hanc autem ipsam Catechetas Catechumenos suos manu non duxisse tantum abest, ut studium sanctimonie & pietatis, vitæque emendationem, cum sub conversionis initium, tum in progressu & deinceps, seriò inculcaverint, ingeminatis subinde præclaris Scripturæ adminitionibus istis, *Μετανοείτε, Resipiscite; Agite pœnitentiam. Ferte fructus dignos pœnitentiæ. Ne regnato peccatum in mortali vestro corpore, ut auscultetis ei in cupiditatibus corporis. Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Qui carnis opera perpetrant, regni Dei non erunt hæredes. Nec itaque ullum dogma salutis necessariū, nec Sacramenta, nec doctrinam morum,*

rum, quæ magnam sui partem etiam cordibus eorum inscripta erat, ignorabant. Etenim de hisce omnibus studiosè & plene ante Baptismi collationem informabantur, temporisque tantum, quantum ad percipienda & addiscenda mysteria sufficiebat, iis indulgebatur. Destinati autem erant huic negotio XL dies; & quàm diu docebantur, Catechumeni vocabantur, eorumque institutio Catechesis. Hieronymus Epist. LXI ad Pammachium, de erroribus Johannis Jerosolymitani Cap. IV: *Consuetudo apud nos istiusmodi est, ut iis, qui baptizandi sunt, per XL dies publicè tradamus sanctam & adorandam Trinitatem.* Et Augustinus in libro de Fide & operibus cap. VI. *Quid aliud agunt totum tempus, quo catechumenorum nomen & locum tenent, nisi ut audiant* (1) *quæ sit fides, & (2) qualis vita debeat esse Christianis:* Non tantum igitur fidei, sed morum quoque doctrina tempore catechumenatus inculcata fuit. Pergit post pauca Augustinus: *Quod autem sit per omne tempus, quod in Ecclesia salubriter constitutum est, ut ad nomen Christi accedentes Catechumenorum gradus accipiant, hoc fit multò diligentius & instantius bis diebus, quibus Competentes vocantur, quam ad percipiendum baptismum sua nomina jam dederunt.* Facit hic Augustinus mentionem graduum catechumenorum, & Competentum, quibus docemur, fuisse quendam inter ipsos Catechumenos ordinem. In inferiore gradu constituebantur catechumeni Audientes, Pœnitentes quoque dicti. Ad superiorem gradum referebantur Competentes, quasi diceres, baptismi lavacrum petentes. Nec inconvenienter eosdem Christianismi sive Baptismi Candidatos dixeris, candidis enim induti stolis atque albis amicti vestimentis incedebant. Isidoro de Officiis Ecclesiasticis Lib. II. Cap. XXI, *Competentes sunt, qui jam post doctrinam*
Audientes.
Competentes.
fidei

fidei, post continentiam vitæ, ad gratiam Christi percipiendam festinant. Ideoque appellantur Competentes id est gratiam Christi petentes. Nam Catechumeni tantum audiunt nec dum petunt. Ista obiter, occasione agendorum, quorum necessitatem Christianismi Candidatis, ante Symboli professionem, quam publicè, antequam Baptismum susciperent, faciebant, à suis Catechetis inculcatam fuisse, probandum erat. In ipso autem Symbolo exprimi non erat necessum, siquidem hoc ipso non agenda sed credenda proponebantur.

De S. Eucharistia.

XCVI. Tantum etiam de catechetica informatione, quæ quum seriò sollicitèque administrata fuerit, haud est verosimile, toto illo catechumenatus tempore, sive Quadragesimæ diebus, Catechetas, qui in doctrinâ fidei omnibusque aliis, baptizandis cognitu necessariis, informabant baptismi candidatos, de S. Eucharistiâ, ejus institutione, usu & necessitate tacuisse. Imò tacere non potuisse, inde liquet, quod jus usurpandæ Eucharistiæ, statim post collatum baptismum ipsis competeret. Et S. Justinus Martyr in Apologiâ, recens baptizatos, ne imperfecti viderentur Christiani, sine morâ ad S. Eucharistiæ participationem esse admissos, iisque recens fidei donum hoc Sacramento obsignatum commemorat. Ecquis verò crediderit, de Sacrosancti hujus Sacramenti institutione, de Servatoris nostri mortis, omnibus adultis Christianis frequentanda commemoratione, ante Baptismum non fuisse edoctos, præsertim quum inter hujus collationem & Eucharistiæ usurpationem nulla intercesserit mora, nulla ulterior successerit informatio talis, qualis ad catechumenorum captum seorsim in solâ Quadragesimâ accommodabatur. Symbolo autem ista omnia inferi non erat necessum, quod illud sola complecteretur credenda.

XCVII. Li.

XCVII. Liqueat igitur eorum, quæ ad S. Eucharistiæ *De S. Eu-
Sacramenti notitiâ pertinent, ignorantia haud laborasse charistia*
ejus ætatis Christianos, quâ Symbolum fidei conditum est,
& instar Regulæ credendorum haberi cepit, quamvis huic
ipsi Regulæ sola credenda, commodiori interim loco re-
servatis agendis, sint inserta.

XCIIIX. Faciamus extitisse inter catechumenos adultos
qui idem, rudiores tamen quàm ut doctrinæ de Sacramento
Eucharistia fuerint capaces. De talibus verò quid sta-
tuendum? Utrum invincibilis & moraliter insuperabilis
doctrinæ de Eucharistiæ Sacramento ignorantia damna-
bit ignorantes, an potius excusabit? Respondet B. D. Jo-
hannes Meisnerus Facultatis Theologiæ in Acad. Witte-
bergenſi usque ad beatam ἀνάλυσιν Senior, De Articulis fi-
dei fundamentalibus, Disputatione VII Th. VI, hunc in
modum. *Dixi, Sacramenta absolutè ad fidem & salutem ne-
cessaria non esse: nam multi olim salvati fuerunt in Veteri
ac Novo Testamento, qui de iis nunquam audiverunt, unde
& de adhibendis illis solliciti esse nequiverunt, & alia media
in promptu sunt, quibus Deus fidem in animis hominum ex-
citare ac conservare potest: Sufficit ergò si nemo, qui mentis
compos est, petulanter ea rejiciat & contemnat. Quanta au-
tem Sacramentorum ipsorum necessitas est, tanta quoque sine
omni dubio doctrinæ de illis, institutione nimirum, efficaciâ,
modo operationis, sine & effectu necessitas fuerit, ut non
omnes absolutè ad salutem consequendam, sed Catechume-
ni adulti, & illi demum, qui Sacramentis legitime &
cum fructu saluari uti velint, ea cognita habeant. Et, si
vel maximè ista quog, nescirent per ignorantiam simplicem &
moraliter insuperabilem, non tamen propterea aut affectu salu-
tari Sacramenti prorsus carere, aut salute excidere putarim,
dummodo mediis illis, à Deo institutis, utantur. Cujus rei*

*De S. Eu-
char. ne-
cessitate.*

De S. En
charistia

*exemplum in Naamane Syro occurrit, qui cum undas Jordanis præ Damasci aquis minus salubres ac inefficaces ad medendum lepræ judicaret, jussu tamen Prophetæ in Jordane ablutus convaluit II. Reg. V. 1. seqq. Sed addamus quoque ex Disputat. VI. §. IX. Ubi tamen duo adhuc observanda sunt, unum de mediis *νεαρκωσις* seu Sacramentis, quæ in adultis fidem non tam primò efficiunt, quam per modum causæ organicæ & visibilis confirmant & augent, unde nec ad efficiendam eam adhiberi possunt. Usurpanda quidem sunt, quia Deus adhiberi voluit, & effectum gratiosum pollicitus est: ad facienda itaque pertinent: doctrina tamen de iis, ad fiduciam in Christum de remissione peccatorum concipiendam, necessaria non est. Et quemadmodum non nisi jam credentibus conferuntur, quod quidem adultos attinet, ita eorum intellectus prius doctrina eorum imbuendus est, non quidem ut primò credant, sed ne indigne iis utantur, & vel efficaciam sacramentis adimant vel ipsa illa sive ex toto, sive ex parte respuant. Quod si facerent, semet ipsos quidem mediis à Deo ordinatis privarent, & periculosè errarent, salute tamen propterea quod fundamentum fidei, aut necessarium aliquod ejus antecedens destruxissent, non exciderent. Doctrina itaq; de Sacramentis ad rerum agendarum, non credendarum præsupposita pertinet.*

Intentio
Symb.
Auctorum.

XCIX. Spectanda autem hic, sicuti diximus potissimum est Symboli Auctorum (quicumq; tandem illi fuerint) intentio. Itenderunt illi, ut talis à Christianismi Candidatis, antequam sacro Baptismi initiarentur lavacro, fieret *fidei professio*, quæ complecteretur omnia ista, quæ de Dei, quæ omnes homines complectitur gratiâ, de incarnatione, passionem, morte & merito Christi, ad adipiscendam salutem cognitu & creditu sunt necessaria & sufficientia; non potuerunt igitur non supposuisse, toto catechumenatus tempore acquisivisse noticiam illorum omnium, quæ aliquantò remo-

remotiori necessitatis gradu ad adipiscendam salutem sunt necessaria, quamvis ab his cognitis creditisque illa proxime non dependeat.

C. Talia sunt superius Num. LXXXVI adnumerata Christianæ Religionis & fidei capita, quæ majoris ponderis esse, & propius ad fidem salvificam, propius ad simpliciter necessaria accedere, videri possunt, quam Agenda, de quibus tantum quantum sufficit. Verum illorum aliqua non sunt sic, uti perhibent simpliciter, vel pari necessitatis gradu necessaria, quo necessarii sunt Symbolo expressi articuli. Alia videlicet in Symbolo *implicitè & virtute continentur*. Alia tanquam nota & vel per reliqua Symboli subindicata, vel per sollicitam & sufficientem, fidei professionem antegressam catechetarum operam, inculcata *supponuntur*. In fronte ponitur doctrina de *Universali Dei gratiâ*. Addimus nos *Universalitatem meriti Christi*, cujus eadem est ratio. Has doctrinas, inquam, in Symbolo tanquam per reliqua Symboli vel subindicata vel aliunde nota, supponi. Etenim Symbolum, ex Auctorum ejus intentione, omnibus ideo erat tradendum, ut, inter alia, etiam de incarnatione, passionem & morte Christi articulum & doctrinam proponeret. Non potuerunt igitur non supposuisse notitiam eorum, sine quibus priora Symbolo expressa, non satis rectè intelliguntur, & quæ tacitorum quidem, sed suppositorum notitiam vèuti involvunt. Qui enim norunt Christum esse incarnatum, passum & mortuum, illi ignorare non possunt, cui fini illa omnia sustinuerit; quod redimendi universi generis humani ergo, carnem humanam assumerit, in carne sit passus, mortemque subierit. Item, quod nullo humano merito inductus, sed ex merâ gratiâ & misericordiâ omnia ista egerit & sustinuerit. Sed dicis; eadem

Et Dei gratia & meriti Christi universalitatis eadem ratio.

*Brevita-
tis Sym-
boli neces-
sitas.*

facilitate, quâ incarnatio, passio, mors, sepultura, resur-
rectio, sublatio in cœlum & occupatio dextræ Dei Patris,
in Symbolo sunt commemorata, memorari quoque potuis-
se & quâ causa impulsiva, & cui fini ista omnia sunt facta.
Respondetur *necessarium brevitatis studium* prohibuisse pro-
lixam eorum repetitionem, quæ à Catechetis abunde in-
culcata supponebantur, vel sub reliquis Symboli Articulis
virtute continebantur. Fuit autem Symboli brevitatis ideo
necessaria, quia illud ante Baptismum à catechumenis ex
memoriâ erat recitandum, cujus imbecillitati brevitatem
consultum voluerunt. Et supplevit omne illud quod Sym-
bolum tacuisse vel præteriisse videri poterat, antegressa fi-
delis catechetarum informatio, per quam illi *annunciarunt*
Christum, admonentes omnem hominem (catechumenum
cum primis horum informationi commissum) *& docentes*
omnem hominem, in omni sapientia, ut exhiberent omnem ho-
minem perfectum in Christo Jesu: ad Coloss. I. 28. Si verò
non docuissent *omnem hominem*, & hos inter catechume-
nos suos, quod *Divina gratia, Christi meritum & remissio*
peccatorum, non minus quàm *resurrectio mortuorum, &*
vita æterna, ad omnes omnino pertineat homines, non
erudivissent omnem hominem sapientiâ istâ, quæ exhibet
quemvis perfectum in Christo Jesu.

*De Dei
gratia.*

*Argumē-
tum à do-
ctrinæ
nexu.*

C. *Gratiam Dei salvatricem*, quod attinet, quæ est instar
causæ primæ meritū Christi ordinantis, tanquam ad omnes
omnino pertinentem, à Symboli auctoribus fuisse suppo-
sitam, dubium esse non potest, & svadet *inseparabilis doctri-*
narum nexu, quod una absque alia intelligi non possit, sed
unius conceptus involvat conceptum alterius, sic ut ab-
stractionis mentalis vix ullus relinquatur locus. Qui ita-
que secundum Symboli ductum, ut habent ipsa Symboli
verba, docuerunt, *Jesum Christum unigenitum Dei filium*
Domi-

Dominum nostrum, conceptum esse de Spiritu Sancto, natum ex Mariâ Virgine, passum sub Pontio Pilato, crucifixum, mortuum, sepultum &c. illi non potuerunt non propter insolubilem doctrinarum nexum, docuisse, cui fini & bono ista omnia sint facta. In quorum gratiam Deus carnem humanam assumeret & in carne passus sit & mortuus. Non potuerunt igitur non ista juxta Symboli ductum tradentes, simul juxta Scripturæ ductum, cum universalem Divinam gratiam, tum meriti Christi universalitatem inculcasse, quia priora Symbolo expressa illa, respiciunt atq; involvunt utraque. Planè sicut ipsa S. Scriptura universalem Dei gratiam & dilectionem, cum redemptionis officio atque meriti universalitate complicat, quando dicit; *Sic Deum dilexisse mundum*, ecce gratiam universalem (siquidem per *mundum* intelliguntur omnes mundi incolæ) sic ordinant meritum Christi, *ut Filium suum unigenitum daret*, nempe in mortem ad obeundum redemptionis officium; *ut sine exceptione Omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

CII. Tantum de doctrinarum nexu, & supposita à Symboli auctoribus universalis cum Divinæ gratiæ tum meriti Christi notitia. Porro nunc dispiciendum, utrum à Symboli Auctoribus supposita utriusque *et gratiæ et meriti universalitatis notitia*, simpliciter & sic absolute ad obtinendam salutem sit necessaria, ut absque illis cognitis & creditis impossibile sit servari quæquam? Ad hanc verò quæstionem, negativè respondendum videtur, quod nempe doctrinæ de universalitate cum Divinæ gratiæ, tum meriti Christi, ex eorum sint censu, quæ non ad esse simpliciter sed ad melius esse, non ad ipsam fidei salvificæ substantiam, sed ad *peritiam fidei* faciant. Talis autem peritia quum non ad singulos salvandos pertineat, atque ideo non

Universalis cum gratiæ tum meriti notitia, non absolute necessaria.

*De gratia
& merito
Christi
universa-
li*

non à quibuscunque Christianis, sed Christianorum Do-
ctoribus potissimum requiratur, non attigisse illa viden-
tur Symboli Auctores, quia non alia quàm ea, quæ cuius
salvando ad salutem simpliciter & sic absolutè essent neces-
saria, ut absque iis cognitis & creditis impossibile sit ser-
vari quemquam, Symbolo inferere & exhibere intende-
runt. Argumentamur igitur sic: Quorum *notitia*, nec
omnibus, nec omni tempore, item quorum *applicatio* non
in omni sed in extraordinaria saltem causa, non ad omnia
sed ad certa saltem *objecta*, est necessaria, illa non simplici-
ter non absolutè ad finem ultimum sunt necessaria. Sed tales
sunt & de Divinæ gratiæ, & de meriti Christi universalitate
doctrinæ. Harum enim *notitia* non est omnibus simpli-
citer necessaria, quia salvari potest credens, Christum pro
se se satisfecisse, etiam si per naturalem intellectus hebetu-
dinem, quod etiam pro damnatis satisfecerit, assequi non
valeat. Harum *applicatio* sive *activa* sive *passiva*, non in
omni, sed extraordinario & raro tentationis casu est ne-
cessaria. Quando videlicet tentatus ideò quod nullum
Dei Verbum, Divinæ voluntatis, quod Deus etiam se sal-
vum cupiat, faciens indicium, existat, dubitare incipit, de
Divina erga se gratiâ & adfectu, de Christi ad se perti-
nente satisfactione: Intali, inquam, casu extraordinario,
usus est cum *passivæ*, tum *activæ applicationis* universalium
promissionum de Dei gratiâ & Christi merito. *Passivæ*
quidem, ut patiatur tentatus ad se applicari, quod Deus
omnibus in universum hominibus promisit, & quod Chri-
stus pro omnibus sustinuit. *Activa applicatio* h. e. peri-
tia applicandi, necessaria est Ecclesiæ Doctori & anima-
rum custodi, ut tentatum solari & erigere valeat, ad du-
bitantem applicatis universalibus promissionibus, quod
quum Deus omnes homines velit salvos, & neminem eo-
rum pe-

rum perire, etiam sese velle salvum, siquidem ipse quoque *De Divi-*
 fit homo. Et quia denique non omnibus sed *certaina Gratia.*
his activa ista applicatio est necessaria, non simpliciter vel
 absolute potest esse necessaria. Etenim quia *applicatio Activa*
 ad peritiam fidei pertinet, quæ non omnibus ex æquo est
 necessaria, nec hæc nec illa, ad adipiscendam æternam sa-
 lutem simpliciter potest requiri. Nempè pertinet *appli-*
catio activa ad officium docendi, ut Ecclesiæ Doctor sit *di-*
daκτικός aptus ad docendum II. Tim. II, 24. Ab hoc enim præ-
 cipue, non à quovis Christiano requiritur, ut possit *τὸς ἀν-*
τιρρητὰς ἐλέγχειν, *contradictentes redarguere & convincere*,
 (quo etiam pertinet dubitantium confirmatio, & trepido-
 rum solatio) *ἀτὴν vaniloquis mentium, seductoribus os ob-*
turare. Si fortè contingat, ut etiam laicus aliquan-
 to eruditior, peritiâ aliquâ Theologicâ polleat, atque non
 sit ineptus ad docendum rudiores, consolandum infir-
 mos, facit hoc habitu non simplicis fidei Christianæ, sed
 habitu Theologico acquisito.

CIII. Hæc autem quas diximus doctrinas, non per-
 tinere ad fidem ipsam, sive ad fidei, uti loquuntur, sub-
 stantiam, sed peritiam fidei, sive subsequentem informa-
 tionem in fide, hinc redditur manifestum, quod nemo mor-
 tualium per hanc fidem, quod credit Deum omnium omnino
 hominum, etiam damnatorum, esse misertum, nec per
 istam, quod credit, non tantum pro iis, qui actu salvantur,
 verum etiam pro omnibus damnatis Christum natum pas-
 sum & mortuum esse, atque resurrexisse, fit salvus: sed per
 hanc demum fidem *proximè & immediatè* salvatur, quod
 omnia ista Christi beneficia verâ fide apprehendit, sibi ap-
 plicat, Christumque *pro sese* natum, passum, mortuum
 esse & resurrexisse credit. Atque hinc antea laudatus
 Facultatis Theologicæ in Acad. Wittebergensi Senior, B.
 L Meisne-

*De Gratia
& merito
Christi.*

Meisnerus Disputationum Theolog. III. §. 8, ista, quæ diximus, fidei medullam atq; nucleum constituere affirmat, qui nempe in eo consistat, ut quis sibi firmissimè persuasum habeat, omnia Christi beneficia sibi parta, sibi destinata, sibi applicanda esse, nisi ipse nolit, quemadmodum Apostolus doctrinam de universali Christi merito tandem in rem transfert, cum ait: Christus dilexit me, & tradidit semetipsum pro me, Gal. II, 20. Prius autem, seu, Deum omnium hominum misereri velle, fidem demum gignit ac producit ut possim credere scilicet, si Deus omnibus hominibus fidem & salutem dare vult, ergo & mihi eadem largiri decrevit. Quare doctrina illa de universali Dei benevolentia æque ac altera de fide speciali ad finem quidem concurrat, etsi non ita immediate, quia tamen nec admodum remotè à fundamento abest, idèò & ipsa quoque fundamentalis & principalis, vel saltem proximo ordine à primo primis statuenda est.

CIV. Quia verò talia dogmata non sunt maxime omnium fundamentalia, & primò prima, sed proximo saltem ordine à primo primis statuuntur, idèò etiam non possunt, pertinere ad ipsam fidei substantiam, sed ad illa, quæ proximè ad fidei substantiam accedunt. Talia sunt, inter alia illa quoque, quæ ad uberiorem in fide informationem faciunt. Per hanc videlicet fides salvifica intrinsecè non constituitur, sed in esse suo constituta atque fundata corroboratur. Talis autem corroboratio nec omnibus, nec semper aut quovis tempore, sed tunc demum est necessaria, quando Christianus in tentationes incidit, & de Divinâ gratiâ atque propriâ salute dubitare vel desperare incipit. Nempè si aliquis secum cogitet, nullam extare in S. Scripturâ promissionem, quod Deus sese salvum cupiat, tunc subito ad universales Divinas promissiones est recurrendum atque mens trepida dubiaque conscientia, hac

hac consolatione ac informatione erigenda, quod Deus omnes omnino homines velit salvos, nec quenquam eorum perire: quare quum & ipse sit homo, sese velle salvum, & nolle, ut æternum pereat. Sed quis non intelligit ita docentem & tentatum consolantem, non fundare fidem, sed Christianum salvificæ fidei cognitione jam tum imbutum, uberius in fide informare ac corroborare. Talis autem informatio in fide, ad Ecclesiæ Doctores potissimum pertinet; quamvis etiam in laicum aliquanto cultiorem cadere possit, non tamen à quovis, aut omnibus de vulgo Christianis exigitur. Universales igitur quas diximus Divinæ promissiones, aptæ natæ sunt, ut aliquis, five Ecclesiæ Doctor is sit five laicus, vel semet ipsum, si vacillare incipiat, ad se applicatis promissionibus illis, erigat, vel si applicare non valeat, applicationem & informationem à peritiori expectet.

CV. Declarari potest ista peritiæ fidei, non ad omnes salvandos pertinens necessitas in exemplum adductis dogmatibus, quæ procul omni dubio simpliciter ad salutem sunt necessaria, nec tamen dexteritas illa explicandi & defendendi, singulis ex æquo est necessaria. Ex. gr. Dogma de Divinitate Christi & Sp. S. ita est fundamentale & necessarium, ut qui fidem ei non habet, Christianus censi nequeat. Si tamen dubitare de eorum aliquo incipiat, necesse est ut apertis Scripturæ testimoniis vel semet ipsum informet, vel, si ita in Scripturâ non sit versatus, informationem accipiat ab alio.

CVI. Discernenda igitur hic est res ipsa, quæ docetur, à modo & peritiâ docendi. Nec tanta est hujus necessitas, quanta illius. Non qui rem ipsam tenet, ideo quod non pollet rem simpliciter creditam docendi aut de eâ dubitantem informandi peritiâ, damnatur. Unde porro liquet, ea sola, quæ ad rem ipsam & fidei salvificæ substantiam

*Differunt
res ipsa &
peritiâ rē
istam do-
cendi.*

*De Gratia
& merito
universali.*

stantiam pertinent, omnibus salvandis simpliciter & absolute ad obtinendum salutem esse necessaria: reliqua quæ ad docendi munus, ad pleniorē in fide informationem, & ad fidem pridem quidem fundatam, vacillantem tamen corroborandam faciunt, illa non omnibus salvandis ut per ea præcisè & immediatè salventur, esse necessaria: sed si quæ horum est necessitas, restringendam illam esse ad docentes. Si non omnibus salvandis ad salutem reapse obtinendam, sed docentibus tantum ad docendi munus dextrè obeundum, sunt necessaria, non possunt simpliciter & absolute esse necessaria; quia Deus non solos docentes sed omnes homines vult salvos & horum neminem perire. Si hoc, non possunt talia pertinere ad articulos fundamenti seu fundamentales, quos solos Symbolum Apost. exhibet & ultra quos non progreditur.

CVII. Posteaquam demonstratum dedimus, maiorem esse necessitatem ad salutem, credendi rem ipsam quæ docetur, quàm sit necessitas eorum, quæ pertinent ad modum illa ipsa quæ docentur tradendi & è principiis suis deducendi, vel de iis dubitantem confirmandi, faciliè fuerit de dogmatibus antea tactis subsumere. Nempè Divinitatem Christi & S. Spiritus, rem ipsam credendam si spectemus, summæ & absolutæ esse necessitatis. Modum autem utriusq; Divinitatem in dubium vocatam, per S. Scripturam probandi, atq; argumentis inde deductis evincendi, omnibus salvandis non æquè esse necessarium. Redit potius necessitas ad eos, quibus docendi munus in Ecclesia vel est demandatum, vel qui ultrò & sponte illud suscipiunt. Et ne his quidem peritia talis est necessaria, ut per eam salventur, sed ut sint *didactikoi*, apti ad docendum.

CLIX. Redeo ad notitiam & doctrinam de universalitate Divinæ gratiæ, & meriti Christi, cujus eandem, quæ prioris

prioris de Servatoris & S. Sp. Divinitate doctrinæ, rationem esse dixerim. Rem ipsam enim in sese spectatam, si ab *universalitatis circumstantiâ* abstractam intueamur, simpliciter & absolute omnibus & singulis salvandis necessarium est, ut horum quisque credat, Deum sese sic dilexisse, ut sese velit salvum; Christum pro sese mortuum, pro sese satisfecisse. In ista cognita & credita si fiduciam collocaverit, salvus erit, quantumvis alteri de propriâ salute dubitanti, dubia eximere, & universales Divinas promissiones ad sic tentatum applicare non valeat.

*De Gratia
& merito
universali*

CIX. Caput igitur controversiæ ad hanc reducendum fuerit sententiam: Divinæ gratiæ & meriti Christi dogmata, in sese quo ad substantiam suam spectata, esse dogmata omnibus salvandis creditu ad salutem simpliciter & absolute necessaria: quod si verò illa ipsa, cum *universalitatis circumstantia*, considerentur, non simpliciter omnibus salvandis, sed docentibus tantum, ut sint, omni occasione, etiam in tentationis casu, *διδακτικοί*, apti ad docendum, esse necessaria.

CX. Veruntamen, si quis docendi munere fungatur, *universalitatis* illam quam diximus, doctrinam veluti minus necessariam silentio præterire aut intactam relinquere non debet, sed pro virili, etiam extra tentationis casum, inculcare eam tenetur. Quod si verò sit inter auditores idiota, qui capere non possit, nec tamen per supinam negligentiam, nec affectatam ignoret ignorantiam, sed per connatam simplicitatem intellectusque hebetudinem assequi non valeat, quod Deus non tantum eos, qui reapse salvantur, sed ipsos quoque illos qui damnantur, velit salvos: item quod Christus non tantum pro fidelibus, sed etiam pro infidelibus, & jam tum reprobatis atque ad æternum exitium destinatis, satisfecerit; credat ta-

men Deum omnes fideles & pœnitescentes, atque sic in specie sese quoque velle salvum; Christum pro omnibus fidelibus, atque in specie pro sese satisfecisse, per solam hanc fidem servabitur, nec per ignorantiam, (quam ex nullâ voluntatis malitiâ, sed è mero intellectus, eoque invincibili errore prodire nunc supponimus) damnabitur. Per hanc enim fidem per quam homo credit, Christum *in specie pro sese* satisfecisse, & *proximè & immediatè* illum salvari, judicat B. D. Meisnerus. Si igitur vel maximè crediderit, Christum pro omnibus hominibus satisfecisse, nec tamen satisfactionem istam sibi ipsi per fidem applicaverit & appropriaverit, per creditam universalem satisfactionem, *proximè & immediatè* haud salvabitur, sed necessum est, ut fide meritum illud apprehendat sibi que applicet.

II. *Imago Dei.*

CXI. De *Imaginem Dei* per lapsum primorum Parentum amissâ, idem ferè affirmavero: nempe quod ejus cognitio ibi in Symbolo supponatur, ubi agitur de *Remissione peccatorum*. Amissionem enim imaginis Divinæ sequutum est Peccatum Originis, fons deinceps peccatorum actualium. Hæc omnia nisi supponerentur, remissionem peccatorum in Symbolo attigisse haud fuisset necessum. Etenim qui petit & credit remissionem peccatorum, is ignorare non potest, se non esse in pristino statu, in quo conditus erat, sed è statu integritatis in statum peccati translatus esse, & peccando primævam imaginem Dei amisisse. Hanc ipsam autem collectionem probat, atque supponendam esse admittit *Apologia A. C.* p. 69, ubi de fide Justificante agit, & *ad hunc articulum* (Remissionem peccatorum) *referri cetera oportere* affirmat. Accedit etiam hoc, quod B. Lutherus in Expositione Articuli III de S. Sp. quæ in Catech. Maj. extat, margini adjecit hæc verba, *Ceteri articuli in Symbolo, referendi ad hunc: Credo remissionem & vitam &c.* quod

quod marginale cum Apologiae sententiâ ex assè convenit, & ex eâ desumptum videtur. Præcessit insuper Catechetarum opera, per quam nihil horum, quod supponebatur, insuper est habitum. Et quamvis nondum fortè terminos *imaginis Dei*, & similes adhibuerint, tamen rem ipsam exposuisse, usosq; æquipollentibus vero non est dissimile.

CXII. Tertiò desiderant in Symbolo explicitam de *III. Peccato Originis* doctrinam. Ast quis Baptismi candidatos, à quibus, antequam initiarentur, fidei professio per Symboli publicam recitationem poscebatur, edoctos esse dubitet, eo finì baptizari ut impetrent remissionem peccatorum, non tantum eorum, quæ adulti agendo, sed etiam istorum quæ nascendo contraxerunt? *Nam regeneratio est eorum, qui in peccatis sunt nati*, ait Balduinus Casuum Conscientiæ lib. II Cap. I, Casu VII p. 63. Integra viri verba ita habent: *Qui credit in Baptismo nos regenerari, is in peccatis nos esse natos non diffitetur, nam regeneratio est eorum, qui in peccatis sunt nati. Qui verò nascitur in peccato eum obnoxium esse oportet peccato alicui. Hoc verò inter actualia referri nequit, siquidem ab illis immunes sunt infantes; oportet igitur esse aliud, nascendo contractum. Hoc verò phrasi Ecclesiastica, Originale nuncupatur. De hoc peccato dicit l. c. Balduinus; Qui Decalogi perfectionem agnoscit, is etiam corruptionem naturæ suæ implicite fatetur. Mutuatis igitur à Balduino verbis, ad Symbolum Apostolicum illa applicamus, & dicimus; Qui Symboli perfectionem agnoscit, is etiam corruptionem naturæ suæ implicite fatetur. Sufficere autem tunc potuit, & hodie quoque sufficit, credere quod sit tale, ab ipsâ nativitatis origine contractum peccatum: quid verò illud sit, cognitu haud ita est necessarium, ut ignorantia ejus salute æternâ ignorantem excludat. Hac ipsa enim de Quidditate, ut loquuntur,*

tur, *Peccati Originalis* quæstio, cum tantâ difficultate est conjuncta, ut ipse *S. Augustinus* eam solvere, aut quidditatem istius peccati definire ausus nunquam sit. Num quis verò æternam salutem suspensum iverit à quæstione, cui solvendæ etiam *S. Augustinus* impar fuit? Huc apprimè faciunt, quæ in hanc rem commentatus est *B. Parens meus* *Epicrifeos* ad Colloquium Thorun. Th. 30 & 31. *Symbolum Apostolicum*, inquit, dum fidem in natum ex *Mariâ* virgine, passum sub *Pontio Pilato*, crucifixum, mortuum, sepultum exigit, indicat tali nos Redemptore egere: per ipsum itaq; & fidem in ipsum nos *catholicæ Ecclesiæ* insertos remissionem peccatorum habituros. Tantilla videlicet peccati cognitio, per quam intelligerent sese & omnes homines redemptore & propitiatore, *Dei Filio* homine facto, passo & mortuo, absq; quo fuerit, damnationem evadere non possint, indigere, catechumenis sufficit. — Quod peccatum Originis attinet, sufficiebat nosse, mortales omnes eâ conditione mundum ingredi, nasci & vivere, ut nisi per *Divinam misericordiam* & *Christi meritum* eripi ab æternâ morte nequeant. — Sufficit Peccatum Originis eatenus cognosci, ut quam necessaria nobis sit redemptio & propitiatio per sanguinem *Jesu Christi* facta intelligatur. Quenam sit quidditas, quodnam materiale, num mera sit privatio vel aliquid hic etiam positi vi deprehendatur, num essentiam animæ vel facultatem ejus, & quas tanquam proprium subjectum insideat, quâ ratione & modo ab *Adamo* ad posteros, & à parentibus in liberos derivetur; talia inquam, sine jacturâ redemptionis & salutis ignorari, silentio præteriri, vel in medio relinqui possunt.

IV. Præ-
destinatio.

CXIII. Prædestinationis doctrina adeò est intricata ut ipsa difficultas, pro nobis loquatur, atque simpliciter necessariorum numero eam eximat. Et sufficit unumquemque intelligere, quomodo *Deus* in tempore homines salu-

tis

tis participes reddat; quomodo autem ab æterno salvare eos decreverit, à Doctōribus ignorari quidem non debet, à quibusvis tamen laicis & idiotis expectare supervacaneum, postulare iniquum foret. Neq̃ expedit de arduâ hac prædestinationis doctrinâ, coram rustico, vel mercenario, vel opifice manu suâ victum quærente, vel ancillâ, vel fœminâ verba tacere, iisque prædicare Evangelium captum eorum transcendens. Agnovit hoc corpus Doctr. Julium, & emphaticè exposuit his verbis: Daß eine Ewige Versehung Gottes sey/ist gewiß aus S. Paulo zum Eph. am I. — Aber dieser hoher himlischer Artikel von der Versehung ist nicht eine Milchspeise für die schwachen jungen Kinder/ sondern eine starke Speise für die Starcken. Darum ist hochvonnöthen/ daß einer fürsichtiglich von diesem Artikel handle/ und nicht für jederman ohn unterscheid davon schwache. Si non coram omnibus absque discrimine de Prædestinatione loquendum est, ejus cognitio ad omnes absque discrimine non pertinet, nec ad salutem est necessaria. Si ad salutem non est necessaria, Symbolo fidei, quod necessaria tantum complectitur, inferi non debuit.

CXIV. Audacter igitur asserimus, quod quantò altioris est indaginis, seu potius quantò magis terminis peritiam fidei juvantibus involuta & implicita est doctrina aliqua, tantò minus eam esse necessariam ad salutem. Sub tali verò involucro & difficiliore tradendi modo proposita, non ad Symbolum fidei simplicis, non ad articuli substantiam pertinet. Quicquid autem articuli substantiam non tangit, illud nec simpliciter est necessarium, nec ad Symbolum trahi debet. Est autem substantia Articulorum Fidei id quod simpliciter, licet generatim & confusè vocibus articuli significatur, ait *Baldwinus* Casuum Conscient. lib. II, cap. I. pag. 62. Si verò hoc quod *Baldwinus* requirit,

M

quirit,